

Prešernova brigada ima domicil v Kranju

Dne 31. julija je občinska skupščina Kranj na slavnostni seji skupno s predstavniki družbeno-političnih organizacij sprejela sklep, da dobi 7. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada »Franceta Prešerna« v kranjski občini domicil. Ob tej priložnosti so izročili nekdanjemu komandantu brigade Karlu Leskovcu bojno zastavo.

Vsak član
ZZB NOV Slovenije
naj postane
naročnik
TV 15!

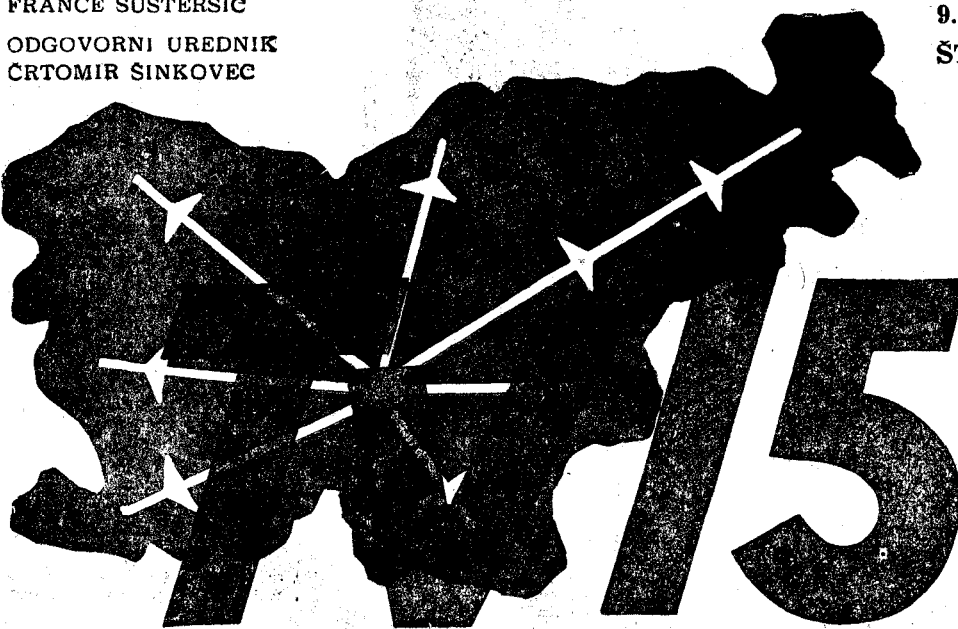
Karel Leskovec se je za zastavo in za sklep o domicilu za brigado zahvalil s krajšim govorom, v katerem je povedal tole:

Brigada je bila v pretežni večini sestavljena iz gorenjskih ljudi in je tudi največ delovala na Gorenjskem, zato so jo prebivalci upravičeno šteli za svojo. Povsod so jo sprejemali z odprtimi srci. Osvobodilna vojna je kašipot našega razvoja tudi v bodočnosti, je osnova, iz katere je zrasla naša sedanost. Mladina mora vedeti, kaj se je dogajalo ob rojstvu naše revolucije. Za to moramo skrbeti vsi, ne samo učitelji na šolah.

Udeleženci slavnostne seje so nato poslušali krajši kulturni program, v katerem so nastopili šenčurski oktet, godalni orkester glasbene šole v Kranju, članica MGL Alenka Svetelova in član SNG Tone Slodnjak.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

Leto IV
9. VIII. 1966
ŠT. 31

GLASILO ZVEZE ZDROZENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Naše zahteve so upravičene in vsestransko utemeljene

Socialistična federativna republika Jugoslavija sodi gotovo med tiste države, ki so pretrpele največje žrtve in vojna pustošenja zaradi nacistične agresije. Kljub temu pa je naša država pokazala vsestransko razumevanje nasproti nemškemu narodu. O vsem tem govori tudi nota, ki jo je vlada SFRJ poslala ZR Nemčiji kot odgovor na njeno noto od 24. marca letos.

V začetku note je beseda o urejanju nemškega vprašanja, o razorožitvi in o problemih varnosti v Evropi. V noti so opisani tudi diplomatski stiki med SFRJ in Nemčijo v povojnih letih. V nadaljnjem pa je v noti rečeno:

»Toda vlada ZR Nemčije je leta 1957 pretrgal diplomatske stike s SFRJ kot odgovor na to, da so bili, med SFRJ in NDR vzpostavljeni diplomatski stiki. Vlada ZR Nemčije je začela izvajati politiko pritiska in diskriminacije nasproti SFRJ. Odklonila je vrsto predlogov vlade SFRJ za ureditev odprtih vprašanj, ki obstajajo med obema državama in katerih ureditev bi bila nedvomno v obojestransko korist. Vlada SFRJ mora tu poudariti pomen, ki ga pripisuje dejstvu, da vlada ZR Nemčije ni hotela in še vedno ne ugotovi niti tistih vprašanj iz časov vojne, ki so posebno važna za potek in nadaljnji razvoj dvostranskih odnosov: urediti vprašanje odškodnine jugoslovanskim žrtvam nacističnega preganjanja kakor tudi onemogočiti protijugoslovansko teroristično delovanje pobeglih nacističnih sodelavcev in njihovih pristašev na ozemlju ZR Nemčije.

Takšna politika vlade ZR Nemčije, znana kot tako imenovana »Hallsteinova doktrina«, grobo krši načelo nevmešavanja v notranje zadeve suverenih držav in je v nasprotju z običajnimi normami v mednarodnih odnosih. Interesi evropske varnosti in pravilno pojmovani interesi nemškega naroda samega že zdavnaj narekujejo potrebo, da opustijo to politiko, nastalo sredi najhujše hladne vojne v Evropi.

Na koncu omenja še potrebo po zboljšanju gospodarskih, znanstvenih, kulturnih in drugih odnosov v Evropi in se končuje z ugotovitvijo:

»Vlada SFRJ izraža upanje, da se bo to uresničilo, mora pa pri tem izjaviti, da bo presojala tako to noto kakor druge izjave vlade ZR Nemčije glede na njeno ravnanje v mednarodnih odnosih nasploh in nasproti SFRJ Jugoslaviji še posebej. Vlada SFRJ ne bo odrekla svoje podpore nobenemu predlogu oziro-

ma koraku vlade ZR Nemčije, ki bi po mnenju vlade SFRJ koristili stvari medevropskega sodelovanja in prispevali k udržitvi miru in varnosti v Evropi.

K navedeni vsebini note bi hoteli pripomniti še to: vsi

bivši borci, predvsem pa interniranci in deportiranci, ki so jih nacistični okupatorji pošiljali v razna koncentracijska in delovna taborišča ter jih tam izkoriščali kot brezplačno delovno silo, so izredno zadovoljni,

da sta v noti našli primerno mesto zahteve po ureditvi odškodnine žrtvam nacističnega preganjanja in zahteve po onemogočanju protijugoslovanskega terorističnega delovanja pobeglih nacističnih sodelavcev v ZR

Nemčiji. Obe navedeni zahtevi sta namreč predmet mnogih sklepov in resolucij skupščin organizacij ZZB NOV. Tudi na petem kongresu ZZB NOV Jugoslavije, ki je bil 28. in 29. septembra lani, so delegati med drugim postavili zahtevo, naj bi žrtvam nacističnega nasilja takoj izplačali odškodnino. V tem dokumentu je navedeno tudi tole:

»Vztrajna zavlačevanja vlade Zvezne republike Nemčije, da dvajset let po drugi svetovni vojni izpolni jugoslovansko zahtevo po odškodnini žrtvam nacističnega preganjanja, zavlačevanja kljub moralnim in mednarodnim obveznostim, vzbujajo upravičeno in globoko ogorčenje celotnega članstva Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne.

To ogorčenje med članstvom ZZB NOV prav gotovo ne bo ponehalo vse dotlej, dokler ZR Nemčija ne bo izpolnila svojih obveznosti. V zadnjih mesecih je več združenj borcev na svojih sestankih sprejemalo protestne resolucije proti postopku vlade ZR Nemčije in pozivalo zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije, naj vztraja v boju za naše pravne zahteve. Take sklepe in resolucije so sprejeli na sestankih v Murski Soboti, Ormožu, Veliki Nedelji, Gornji Radgoni, Hrastniku, Zagradcu v Kopru, Prijedoru, Šmarju pri Kopru itd.

Vztrajnost zveznega odbora ZZB NOV pri izpolnjevanju zahtev svojega članstva izpričuje tudi to, da je zadevo v zvezi z ustreznim predlogom delegacija ZZB obrazložila tudi na sestankih Svetovne federacije bivših borcev FMAC.

Ker je zahtevo, ki jo vsebuje navedena nota, vlada SFRJ že večkrat predložila vladi ZR Nemčije v tej ali oni obliki, se vidi, da le-ta še vedno ni voljna priznati in urediti svojih moralnih in materialnih obveznosti do jugoslovanskih žrtv nacističnega preganjanja. Toda naše zahteve so upravičene in vsestransko utemeljene, zato jih bomo postavljali tako dolgo, da bo ZR Nemčija izpolnila svoje obveznosti.

V. M.

Kot smo že na kratko poročali, je bil od 2. do 4. julija v Saint-Claudu pri Parizu kongres Nacionalne federacije republikanskih borcev Francije, ki se ga je udeležila tudi delegacija ZZB NOV Jugoslavije s podpredsednikom zveznega odbora Francem Leskoškom na čelu. Kongres je obširno razpravljal o socialnem položaju bivših bojnikov in internirancev ter podčrpal njihove zahtevne pravice, zlasti pa je dal močan poudarek njihovi vlogi v boju za mir. Tako je bilo v uvodnem referatu na kongresu rečeno med drugim:

»Dokler bodo ljudje umirali na bojiščih, dokler se bodo še dogajali pokoli žena in otrok, se mi, borci za mir, ne bomo smatrali za demobilizirane. Nasprotno, naša dejavnost se mora razširiti in okrepiti. Apelirati moramo na združenja bivših bojnikov, vojnih žrtv in partizanov vseh dežel, naj bi družno pripravili veliko mednarodno manifestacijo za obrambo miru. Vsestransko moramo podpreti države, ki iskreno želijo, da bi bilo konec vsakršnih vojnih spopadov.« Kongres se je odločil zavzeti za sprejem Kitajske v OZN, za prenehanje vojne v Vietnamu in za pripravo svobodnih volitev v tej deželi, za izločitev Evrope iz vsakršnih blokov, proti ponovnemu oboroževanju Nemčije, proti vmešavanju katerekoli države v notranje zadeve druge države. Skratka, kongres je zavzel stališča, ki se močno ujemajo z našimi in pomenujemo važni prispevek v boju za mir.

Na sliki: Vodja jugoslovanske delegacije na kongresu Franc Leskošek se pozdravlja s predsednikom Nacionalne federacije republikanskih borcev Francije Paulom Manetom.

Občanovi zapiski

Turistična sezona je na višku. Nепretrgane kolone avtomobilov z registracijskimi tablicami skoraj vseh držav sveta drvijo po naših cestah proti morju, v letovišča, sotočja in planinske vasice. Z odprtimi rokami jih vabijo napisi pred mestni: »Willkommen — Welcome — Benvenuti«. Prebirajo časnike in poslušamo radio. V turizmu smo dosegli presenetljiv napredek. Odpravili smo vizume (samo za tujce), zgradili mnogo novih hotelov, sotočja in drugih objektov, razumljivo s posebnostmi predvsem za tujce (strip-tease, igralnice, plaže za nudiste, barji). Povečali smo nočitvene zmogljivosti do neslučenih razmer, izboljšali preskrbo z živili, spominki, industrijskimi izdelki s popustom za tujce, izboljšali prometne zveze in ... ukinili K-15. Zato mnogokrat napis »Dobrodošli« ostane brez odziva.

Dvanajstletna Milena je pridna deklica. Mamica sezonsko pomiva posodo v hotelu in Milena zato doma opravlja gospodinjska dela. Kljub temu najde še kakšno urico, da skoči v gozd in nabere ciklam. Lepo jih poveže v šopke in zvečari, ko se priprže živorebrne svetilke nad cestami, začne cvetlice prodati tujcem.

»Pite, kaufenzi ciklame«, kliče za mimoidočimi. Nekega večera se je zataknilo. Sprehajala se je po parku in kot vedno, s ponižnim, otroškim glaskom ponujala šopke. Nenadoma jo je lepo obločena tujka, ki se je sprehajala z možem, začudeno pogledala in vprašala:

»Zaboga otrok, ali ne znaš slovensko?«
»To je samo za tujce,« je preplašeno zamrmrala Milena in stekla po stezi.
Milenci očje že dve leti dela v Nemčiji...

Gospod Robert, sivolasi upokojeni uradnik, se tudi rad sprehodi v sezoni po parku. Stari turistični »maček« je vedno pripravljen ustreči tujcem z nasveti. Ker je samec (žena mu je umrla še pred vojno, ko je bil še uslužbenec »sreskega načelnika«), ima dovolj časa, da včasih tudi sam popelje tujca, kamor si želi. Takole za dva deci ali steklenico piva. No, tudi denarja se ne brani, če mu ga kdo ponudi. Ondaj ga je na cesti ustavil mladenič, ki se je vozil v avtomobilu s holandsko registracijo. »Prosim, kam pelje ta cesta?« ga je vprašal po nemško.

»Nah Lajbah, majn her.« je takoj uslužbeno odgovoril gospod Robert. Holanec pa najbrž ni bil popolnoma zadovoljen z odgovorom.

TURISTIČNO-SEZONSKE CVETKE

»Prosim, kje pa je tista cesta, ki pelje v Lubiano?« je vprašal. »Das ist Lajbah, to mesto...« je spet odgovoril gospod Robert.

»Kar po njej se peljite in boste prav prišli.« Mladenec se je zahvalil in se odpravil. Gospod Robert mu je zadovoljno pomahal z roko in stopil h kiosku, da bi si kupil cigarete. Pri okencu pa sta se srečala z mladim delavcem v temnomodrem delovnem kombinizonu.

»Molim paklu Zete!« je delavec rekel prodajalki. Ko jih je dobil in odšel, je gospod Robert ogorčeno pogledal za njim in prizadeto potožil prodajalki:

»Ali ni čudno, da se ta prekleto folk ne more naučiti slovensko, draga gospa?«
»Delavcu je bilo ime Safet in je pred dvema letoma prišel delat v gradbeno podjetje (sezonsko).

V naše domače gostilnice radi zahajajo tudi udobja in razkošja vajeni tujci. Vseč jim je domače vzdušje, vseč pijača in jedca. Pa tudi bolj sproščene se počutijo.

Priložnostnega delavca Fonzija pozna vsa občina. Tudi on je kuhan in pečen po gostinah. Redkokdaj pa se komu posreči videti ga za trenutek treznega. Večkrat začne, ko gostilno odpro, in počaka, da ga ponači, ko zapirajo, vržejo ven.

Tudi tole se je zgodilo nekega večera. Močno »utrujen« od celodnevne pitja je sedel Fonzi v kotu za mizo in butljal v turiste pri sosesčini. Kar naprej je nekaj brundal predse.

»Se dva deci, slisiš, babnica!« se je nenadoma zadrž nad natakario.

»Dovolj je za danes, Fonzi, saj ga imaš že zadosti. Domov pojdi in se naspaj...«

»Dva deci še in tiho. Kar sem rekel, sem rekel!« Udaril je s pestjo po mizi, da so se gostje preplašeno spogledali.

»Nehaj, goste nam odganjaš. Bojijo se pretepa!«
»Kaj, mene, partizana, podiš domov, svabom pa se prilizuješ!«
»Domov pojdi, drugače bom moral poklicati milicnike!« ga je z vso v zadregi vprilo tujih gostov opozarjala natakario.

»Če bi imel mitraljez, bi že dal tem svabom. Skeda, da jih nisem podrl še več takrat, ko je bil čas za to,« se je drl Fonzi, vstal iz mize in žugal proti gostom. Natakario ga je z največjo težavo naza dnje le zrinila iz sobe.

Fonzi je pozabili povedati, da je bil odšel v partizane malce pozno, začetku maja 1945. Takrat so pravi partizani v glavnem že premagali »svabe« (Sicer pa so bili gostje pri mizi Holanci...)

• Pomesti najprej pred lastnim pragom

Iskanje napak pri drugem — izogibajoč se samega sebe — je precej pogost pojav... Torej je nujno, da prvenstveno razpravljamo s seboj samim, da zločimo v sebi birokratizem, hinavščino, lojalizem, malomeščanstvo, lenobo, da se znebimo nacistične ozko srčnosti. Tisti komunisti, ki si po vsej sili prizadevajo deliti nauke drugim, kako moramo delati, delajo pa drugače, ne bodo mogli izvajati sklepov IV. plenuma, pa čeprav bi nanje še tako prisegali. Plenumskih zahtev ne bodo mogli uresničiti, tudi tisti, ki se bojijo za demokratske odnose v tujih hišah, v tujem kolektivu, vsem ko ob sebi dovoljujejo nedemokratske postopke, kažejo lastnosti birokratske avtoritete, intelektualistične napihjenosti in podobno. Zato ne zadošča samo polnaspejal in obsojal sedanjo prakso. Mladini jo moramo, in to s spremembo samega dela, svojega dela, mišljenja, s premagovanjem svojih slabosti.

Komunist — 5. VIII. 1966

• Zveza komunistov je res potrebna

Delovnim ljudem je Zveza »komunistov« na vsi moč potrebna kot idejno politična sila, saj bi se brez nje velikokrat znašli pred raznimi birokratskimi in konservativnimi silami, ki jim pridejo prav obstoječe samoupravne in druge ustanove. Zato so življenjsko zainteresirani, da se Zveza komunistov tako organizira in usposobi, kakor to ustreza potrebam samoupravne družbe.

Komunist — 29. VII. 1966

• Ali bodo še naprej dobivali transfuzijo?

Titogradjani se sprašujejo, ali bodo zaprili vrata Bombažnega kombinata ali pa bo še naprej

Besede in dejanja

dobival transfuzijo po nekaj sto milijonov starih dinarjev letno.

Lani je namreč Bombažni kombinat, ki ima 1700 zaposlenih, ustvaril 375 milijonov S-din izgube, ki sta jo pokrila republika in komunizem. Letos, kot vse kaže, bo izguba še večja.

• Kako odpraviti to?

Po nekaterih ocenah ostaja letno okoli 100.000 oseb dalj časa v bolnišnici samo zato, ker so doma sami, a bi morali imeti nekoga pri sebi. — Zdravniki trdijo: če bi vsi bolniki o pravem času zapuščali bolnišnice, bi odpadle mnoge težave. Zmanjšal bi se tudi pritisk za zagotovitev 400 novih postelj v bolnišnicah, kar bi stalo več kot 40 milijard dinarjev.

Borba — 1. VIII. 1966

• Dobro jih poznajo

V Jugoslaviji proslavljajo vstajo proti tujim večkrat, ob raznih datumih v posameznih republikah. Tržaški trgovci vedo dobro vsaj za tri takšne proslave — v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji. Pravijo, da je takšna delitev na več proslav kar na mestu. Kako bi sicer vzdržali naval jugoslovanskih kupcev, ki bi navallili bkrati iz vseh republik? Se tako so bile te dni vrste pred majhnimi zlatarnami, ki so zlasti privlačne za preproste kupce, ki jih bleščeči luksuz v velikih lokalih odbija.

Gospodarstvo (Trst) — 29. VII. 1966

• Na to res ne moremo biti ponosni

Na območju kranjske občine je zaposlenih 20.199 delavcev. Podatki o njihovi izobrazbi pravijo naslednje: 306 zaposlenih (4 odst.) ima višjo ali visoko šolo, 1332 zaposlenih (6,5 odst.) ima dokončano srednjo šolo, 4926 zaposlenih (24,5 odst.) ima nedokončano srednjo šolo in 2388 zaposlenih (24,3 odst.) ima dokončano osnovno šolo.

Vsi ostali (49,4 odst.), le-tih je samo sto manj kot deset tisoč, pa nimajo dokončane niti osnovne šole. Torej vsak drugi zaposleni na območju občine Kranj nima spričevala o opravljeni osnovni šoli.

V Istri je 45,4 odst. zaposlenih brez osnovne šole, v Savi 41 odst., v Planici 37,6 odst., v Tekstilindusu 70,8 odst....

Delavska enotnost — 28. VII. 1966

• Slivovke dovolj — četudi ni sliv

Tržni inšpektorji so ugotovili, da je na območju občine Valjevo in Vinokovci prispelo letos iz drugih krajev 80 vagonov vina in 20 vagonov žganja. Vse to so razprodali po privatnih stanovanjih.

Manjše količine teh pijač, do katerih so inšpektorji prišli, so nedvoumno dokaz, kako uporabna kemija zelo učinkovito spreminja sladkor, sladkorno peso, zavira med krompir in še marsikaj v »pristno domačo slivovko«. To žganje izdelujejo »poceni, ne glede na to, kako rodi sadje, prodajajo ga v privatnih hišah in se tako izogibajo plačilu prometnega davka.

Borba — 3. VIII. 1966

Ponarejeni milijoni v Alžiriji. — Posebno sodišče za pregon kriminala, ki je bilo ustanovljeno v treh največjih mestih Alžirije, je začelo soditi dvema mednarodnima skupinama, ki sta v Alžiriji razpečevali in ponarejali denar in umetno zlato. Pred sodišče se zagovarjajo razpečevalci 500 milijonov ponarejenih starih frankov, katerih centrala je v Parizu. S ponarejenim denarjem in zlatom so hoteli povzročiti motnje na alžirskem trgu.

Američani se bodo umaknili? — Vlada predsednika Johnsona se pripravlja na skrajšanje ameriških vojaških sil v Evropi za kakih 75.000 mož, v glavnem iz Zahodne Nemčije. Zdaj imajo ZDA v Evropi pod orožjem 210.000 vojakov.

Novi načelnik kitajske armade. — Za vršilca dolžnosti načelnika generalštaba kitajske armade je bil postavljen Jang Čeng Vu, ki je poveljeval kitajskim enotam v korejski vojni leta 1951. Poročila pa ne govorijo o tem, kaj se je zgodilo z dosedanjim načelnikom generalštaba in podpredsednikom vlade Lao Jui Činom, ki se v zadnjem času ni pojavljal v javnosti.

Argentinske univerze zaprte. — Vojska je zasedla vse univerze v Argentini, da bi omogočila izvajanje odloka o ukinitvi samostojnosti univerz in o prepovedi sicerne študentske politične dejavnosti. Univerze bodo zaprte 15 dni.

Kosigin znova premier. — Vrhovni sovjet ZSSR novega sklica je vnovič imenoval Aleksija Kosigina za predsednika ministrskega sveta. Znova so izvolili za predsednika prezidija vrhovnega sovjeta SZ tudi Nikolaja Podgornega.

Dogodki tedna

Poziv vladi ZDA. — Novo izvoljeni vrhovni sovjet ZSSR je pozval vlado ZDA, naj takoj in dokončno ustavi bombardiranje DR Vietnam, konča oboroženo intervencijo v Južnem Vietnamu in začne dosledno spoštovati ženevske sporazume o Indokini. Sovjetski parlament prav tako zahteva, naj ZDA umaknejo svoje in druge tuje čete iz Južnega Vietnam, likvidirajo svoja vojaška oporišča in priznajo fronto narodne osvoboditve za edinega predstavnika prebivalstva Južnega Vietnam.

Neuradno stališče za vojne zločince. — Novembra letos se bo sešlo v Parizu neuradno sodišče za vojne zločince, ki bo pod vodstvom angleškega filozofa Bertranda Russella preučevalo dejanja ameriškega predsednika Johnsona in drugih ameriških voditeljev v vietnamski vojni. To sodišče bo brez legalnega statuta sestavljalo 12 do 15 evropskih in latinskoameriških uglednih osebnosti, strokovnjakov za mednarodno pravo, religijo, umetnost in politične vede. Sodišče bo obravnavalo dokazno gradivo 12 tednov, zatem pa bo sprejel obsojdo, po kateri je ameriška vojna v Vietnamu zločin proti človeštvu. Med sodniki tega neuradnega sodišča je tudi jugoslovanski publicist dr. Vladimir Dedijer.

Krvava bilanca zadnje vojne. — Na podlagi dokumentov, kartonov in registrov wehrmachta so sestavili podatke o žrtvah zadnje vojne: v drugi svetovni vojni je bilo ubitih 55.293.500 ljudi, med vojno pa je postalo 25 milijonov ljudi invalidov. Nemci so v zadnji vojni izgubili 7.375.300 ljudi, vstevši Avstrijce. Našteti so tudi podatki o žrtvah v prvi svetovni vojni: 9.736.897 mrtvih ter okoli 21.100.000 invalidov.

Konferenca samoupravljavcev. — V prvi polovici prihodnjega leta bo konferenca jugoslovanskih samoupravljavcev. Centralni svet Zveze sindikatov Jugoslavije je predlagal, naj bi bila še pred konferenco široka razprava o samoupravljanju.

Prepovedani leti. — Španska vlada je prepovedala vse leto angleških vojaških letal prek svojega ozemlja. Ta ukrep je zvezan z zaostrovanjem pogajanj glede Gibraltarja.

Novi rekruti v ZDA. — Ameriško obrambno ministrstvo bo meseca oktobra poklicalo v svojo vojsko 46.000 rekrutov, kar je največje število od korejske vojne.

Tisoč žrtev v Nigeriji. — V največji afriški državi Nigeriji (okoli 55 milijonov prebivalcev) je bil državni udar, v katerem so po še ne popolnoma potrjenih vesteh uporniki ubili predsednika generala Ironsija, ki je vladal šest mesecev. Sedanja politična kriza je posledica političnih računov, naj bi bila Nigerija centralizirana država. General Ironsi je namreč zamenjal politiko plemenskega regionalizma in ustvaril tip centralistične dežele z močno vlado v Lagosu. Računajo, da je bilo v zadnjem državnem udaru v Nigeriji — šef novega nigerijskega režima je podpolkovnik Govon — tisoč mrtvih.

Arabski vrh odložen. — Četrty sestanek šefov arabskih držav, ki bi moral biti septembra v Alžiru, je preložen.

V spomin na Hirošimo. — V Hirošimi je bila konferenca v spomin na atomsko bombardiranje tega mesta 6. avgusta 1945, kateri je prisostvovalo 80 delegatov. Udeleženci so se zavzeli, naj bi sploh prepovedali atomsko bojevanje. Po podatkih Rdečega križa je v Hirošimi pred 21 leti umrlo 249.000 ljudi, ranjenih pa je bilo 156.535. Posledice atomskega bombardiranja pa se kažejo še danes, saj se je v preteklih letih zdravilo v hirošimski bolnišnici 200.000 ljudi.

Ukrepali bodo proti neonacistom. — Vladi v Bonnu in na Dunaju sta dali Italiji zagotovilo, da bodo v ZR Nemčiji in Avstriji ukrepali proti javnemu delovanju neonacistične organizacije, ki v italijanski pokrajini Zg. Poadižje organizira atentate in podobno. Dva člana te organizacije sta celo nastopila na nemški in avstrijski televiziji.

Spet pomoč Indoneziji. — Ameriško-indonezijski odnosi se razvijajo v zadnjem času vse bolj in celo računajo, da bo novi režim v Indoneziji skušal aktivneje vključiti ZDA na indonezijskih tleh. Po izjavi predsednika Johnsona, ki je z zadovoljstvom govoril o indonezijskih spremembah, ugotavljajo poznavalci razmer, da je nova vlada v Indoneziji »dokončno protikomunistična«.

Prepad med Nemci in Židi. — Tako so poudarili na izrednem zasedanju židovskega kongresa v Bruslju, in da bo preteklo še precej časa, preden bo mogoče ta prepad premostiti. Posarhezniki so zatrjevali, da ni nikoli verjeti v obnovitev normalnih odnosov med židovskim in nemškim narodom, drugi pa so poudarili, da je vendarle potrebno uvesti nekatere oblike odnosov med Nemci in Židi.

Barrientos prevzel oblast. — General Rene Barrientos je v La Paz prevzel dolžnost novega predsednika Bolivije s štiri-letnim mandatom.

Nova konferenca o prehrani? — Generalni direktor FAO je poslal ministrom za kmetijstvo vseh držav pismo, v katerem se zavzema za sklicanje svetovne konference, na kateri bi govorili o načrtovanju proizvodnje prehrane na svetu v tolikšni meri, da bi zadovoljili minimalne potrebe.

Kako so praznovali na Jesenicah... ...in na Hrušici

V spomin na spopad med Nemci in partizani na Obranci na Mežakliji prvega dne avgusta 1941, ko sta padla Ferdo Koren in Viktor Arsenšek, praznujemo na Jesenicah vsako leto občinski praznik.

Občinski odbor ZZB je že prej napravil obsežen program proslave. Tako naj bi na slavnostni seji občinske skupščine podelili kulturnim delavcem »Gregorčičeve nagrade«. Dne 31. julija bi priredili množični pohod na Obranco k spomeniku padlim borcem. Toda vsa srečanja so porabili že prej za proslavo v Radovni, zato iz tega ni bilo nič, še slavnostne seje občinske skupščine niso sklicali.

Pač pa je na hokejskem igrišču pod Mežakljo že 27. julija skušal folklorni ansambel »Kolo« iz Bogača izvesti program. Dož se je uili med koncertom... Hortikularno društvo z Jesenic je v soboto, 30. julija, v osnovni šoli odprlo vrtnarsko razstavo, v delavskem domu pri Jeleni pa so odprli razstavo slik člani DOLIK. Planinsko društvo z Jesenic je v nedeljo, 31. julija, odprlo na Vršcu prenovljeni Tičarjev dom. Ves teden je bilo razen tega še več športnih tekmovanj. Dne 1. avgusta pa je delegacija občinskega odbora ZZB NOV na spomenik na Obranci odnesla venec.

K. Z.

Lep spomenik ob glavni cesti

Na Prevojah pri Lukovici so 24. julija, v okviru proslav ob občinskem prazniku domžalske občine, odkrili lep spomenik, delo kiparja J. Pirnata. Motiv predstavlja »mrtvo stražo«, spomenik stoji blizu znane kurirske poti, kjer so hodili kurirji iz Zasavja na Moravsko in nazaj.

V spomenik so vklesana imena 35 padlih z območja ZB Prevoje, iz vasi Prevoje, Prévalla, Rafolče, Straža, Sentvid in Vrba.

Tovariš — tovarišu!

Pod tem naslovom smo sklenili odpreti v »TV 15« rubriko, v kateri bodo naši bralci obnavljali vezi tovarištva iz časov NOB, koncentracijskih taborišč, zaporov in mučnic, vojnega ujetništva, ilegalnega dela itd.

S tem omogočamo našim bralcem pošiljati pismene pozdrave svojim vojnim tovarišem in iskati njihove naslove. Priročevali bomo tudi čestitke posameznikom ob pomembnih letnicah in državnih praznikih.

Besedila čestitk naj ne bodo daljša od 10 vrstic v eni časopisni koloni.

Cena čestitke ali poizvedbe je 5 novih dinarjev; če pa je besedila več kot 10 vrstic, 10 novih dinarjev. Besedila čestitk nam pošiljajte najmanj teden dni pred začetno objavo.

Vabimo naročnike in bralce lista, da začne pošiljati svoje prispevke za rubriko »Tovariš — tovarišu«.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA »TV 15«

OBISK PRI DOBERDOBSKIH BORCIH

Pred nedavnim je ZB Sveti duh — Virmaše pri Škofji Loki priredilo za svoje člane in njihove sivoce izlet v Doberdob. Osemdeset jih je šlo na pot. Najprej so si ogledali Trst in ladjedelnico Trbiž, nato pa sta jih avtobusa pripeljala na cilj — v prijetno kraško vas Doberdob. Res priščno so jih sprejeli tamkajšnji borci, stari bojni tovariši. Pozdravila sta jih tudi župan tamkajšnje občine ter poslanec

Borci Cankarjevega bataljona so 27. julija 1942 na Belem polju nad Hrušico napadli nemški avto ter ubili dva višja oficirja, arhitekta in vojaka. Zato so nacisti na tistem kraju postreli 46 talcev. Zdaj tam stoji spomenik.

Ta dan so na Hrušici izbrali za svoj krajevni praznik, ki so ga letos že štirinajstič praznovali. Praznovati so začeli že v nedeljo, 24. julija. Ta dan so imeli gasilci »mokre« vaje, nato je bil promenadni koncert

in odprli so balnišče. Popoldne je bila na balnišču že tekma, potem je bil koncert godbe na pijalo. Naslednjega dne pa je bila na Hrušici tekma v odbojki. V terek so izvedli tekmovalne v šahu, zvečer je bila slovesna akademija. Po akademiji so delegati odnesli venec k spomeniku na Belem polju, v Podkoren in Begunje. V sredo, 27. julija pa so vaščani s prostovoljnimi delom pomagali urejati komunalne naprave.

K. Z.

Izredna skupščina ZZB v Piranu

Dne 29. julija je bila v Piranu izredna skupščina ZZB z dnevnim redom »Naloge ZZB v luči sklepov IV. plenuma CK ZKJ«. V nabit polni dvorani je govoril o plenumu predsednik občinskega odbora ZZB Miro Mohar; le-ta je tudi pojasnil, zakaj so člani ZZB zahtevali sklic izredne skupščine, ki se je udeležil tudi predsednik republiškega odbora ZZB NOV tovariš Franc Leskošek-Luka.

V razpravi so se sicer mnogi udeleženci oddaljili od dejanskih nalog, ki so pred ZZB v prihodnosti, to pa zaradi tega, ker še vedno ni razčiščenih mnogo vprašanj v piranski občini. O teh so govorili tudi že na prejšnjih skupščinah. Nekateri so kritizirali tudi to, da se občinski komite ZKS ni zavzel, da bi prek družbeno-političnih organizacij bolj pojasnjeval pomen IV. plenuma.

Tovariš Franc Leskošek-Luka je v svojem govoru izre-

kel priznanje ZZB piranske občine kot delovni in borbeni organizaciji ter izrazil željo, naj napravi program dela za prihodnost. Za pretekle zadeve pa je skupščina na njegov predlog postavila zahtevo, naj pristojna republiška ustanova pošlje v občno komisijo, ki naj bi ugotovila vse nepravilnosti in kršitve zakonitosti v zadnjih letih, krivce pa postavila pred kazensko in moralno odgovornost.

Milan Cirk

Poizvedujemo

Prosim vse koroške borce, ki so se borili za koroško mejo v letih 1941–1945, da mi sporočijo, ali so poznali tovariša Antona Teropišča iz Čenčic, p. Otčec ob Krki (prej St. Peter) pri Novem mestu. Kdor izmed koroških borcev ga je poznal, naj to sporoči njegovi ženi Teropišči Ani iz Zagrada št. 7, p. Otčec ob Krki pri Novem mestu.

Vspomin na tragičen dogodek

V nedeljo, 24. julija, so v Spodnji Slivnici pri Grosupljem proslavili 25-letnico vstaje in 24-letnico, odkar so okupatorji požgali vas. Na proslavi so sodelovali mladinci predvojaške vzgoje, ki so uprizarili partizanski napad na tovarni avto.

Dne 13. julija 1942 so partizani blizu vasi napadli italijanski vojaški kamion ter ubili

šest vojakov in enega oficirja. Kot povračilo so italijanski vojaki v noči med 13. in 14. julijem ter popoldne 15. julija požgali vas, hišo za hišo. Zgorelo je 75 poslopij, dva vaščana so ubili, tri pa ranili. Skoraj vsi prebivalci so se za nekaj dni umaknili v gozdove, potem pa za dva meseca v bližnje vasi k sorodnikom in znancom.

Marsikomu se je utrnila solza ob spominu na te dogodke, posebno na noči po begu iz vasi. Takrat je v strahu pred ognjem rjevala živina po hlevih, rjevala od muke, ko je živa gorela.

Jože Vovk

Franjo Hovnik

Ob tem letnem času je v gorah zelo lepo! Opremo za hribe si ogledite v III. nadstropju TRGOVSKE HIŠE

nama LJUBLJANA

Ob tabornem ognju

nekaj ur pred sejo, ki se je ni mogla udeležiti, ker ni bila nanjo pripravljena.

Pevsem razumljivo je, da je zaradi takšnega postopka zoper borko NOV odločno reagirala napredna javnost v Ptuj. Med ljudmi, ki so obsojali takšno ravnanje, so borci NOV, pa tudi predstavniki občinske skupščine in sekretar komiteja ZK. Člane ZZB pa je še posebno prizadela izjava nekega člana delavskega sveta (kdo je bil to, na zahtevo občinskega odbora ZZB do zdaj še iz podjetja niso sporočili), da je dovolj podpiranja borcev dvajset let po osvoboditvi.

Upravičeno se sprašujemo, ali se dajemo za nekakšno podpiranje ali samo za ustvarjanje pravice, ki pripadajo vsakemu občanu, ne samo borcu. Pričakujemo, da bodo iz »Pleskarja« odgovorili, kdo je bil tisti, ki tako misli o odnosih do bivših borcev. Zaradi odpora javnosti so pri »Pleskarju« Turtulovi izdali novo odločbo o zaposlitvi in ji odredili novo delovno mesto v centralnem skladišču. Tega dela pa zaradi slabega zdravja ne more opravljati, oziroma se je bati, da se bo njena bolezen, posledica vojne, poslabšala...

FRANJO HOVNIK

Tretjič o borki, ki so jo odpustili

šolske izobrazbe, medtem ko jo direktorjeva žena ima. Tam trdi, da ima direktorjeva žena šolo prve stopnje. Menda s tem mislijo popolno osemletko, dejstvo pa je, da je v njeni delovni knjižnici, kjer je prostor za podatke o izobrazbi, vse prazno.

Vsak občan ima pravico do zaposlitve po ustavi, tako tudi direktorjeva žena, vendar bi mimogrede seznanil javnost z nekatereimi okoliščinami. Sedanji direktor »Pleskarja« je bil v podjetju že prej, preden je postal direktor. Tedaj je bil računovodja, torej vodilni uslužbenec. V »Pleskarju« je od leta 1960, njegova žena pa je dobila v podjetju službo nekaj mesecev kasneje.

Od nadrejenih ni bilo prej glede njenega dela slišati nobenih pripomb, kar pomeni, da ni delala slabo. Razjemala pa je kar 28.000 starih dinarjev mesečno (Odločba o razporeditvi delavca na delovno mesto št. 1/9-12-56 od 9. 12. 1965). Res k tej »lepi« vsoti dodajajo še dodatne točke, toda kljub temu je taka osnova verjetno najmanjši mesečni dohodek administraterke v Sloveniji.

Nerazumljivo je tudi, kako to, da Turtulove kot borko od 1943 in članice ZK niso povabili na seje in sestanke, kjer so razpravljali o njej. To so storili samo enkrat, pa še to samo

Blejska Dobrava ob 25-letnici vstaje

Z odkritjem spominske plošče padlemu sekretarju SKOJ Milana Kalanu z Blejske Dobra-ve, ki je padel 27. aprila 1945 blizu naselja Podlake na Go-riskem, je krajevno združenje ZB dostojno proslavilo obletni-co vstaje. S tem je združenje izpolnilo svoj sklep, sprejet na letni skupščini.

Štirje polni avtobusi so od-peljali člane ZB in svojce prek Vršiča proti Novi Gorici. Doma-čini so prostor okoli spominske plošče lepo okrasili in se tudi sami udeležili slovesnosti v več-

jem številu. O pomenu bojev na tem območju je nekaj pove-dal predstavnik občinskega od-bora ZBZB Nova Gorica, o živ-ljenjski poti Milana Kalana pa predsednik krajevnega združe-nja ZB z Blejske Dobrave, Lud-vik Ambrožič.

Pokojni Milan Kalan je že leta 1941 kot štirinajstleten fant prenašal pošto za partizane. Pozneje so ga sprejeli v SKOJ, postal je okrožni sekretar, nato pa je stopil v vojsko. Padel je v zadnji ofenzivi. Po recitacijah partizanskih pesmi so mladinci položili pod ploščo dva venca, potem pa je tovariš Ambrožič izročil ploščo v varstvo krajev-nemu združenju ZB Bate-Ravne nad Grgarjem.

Na poti domov so udeleženi proslave obiskali bolnišnico »Franjo« pri Cerknem.

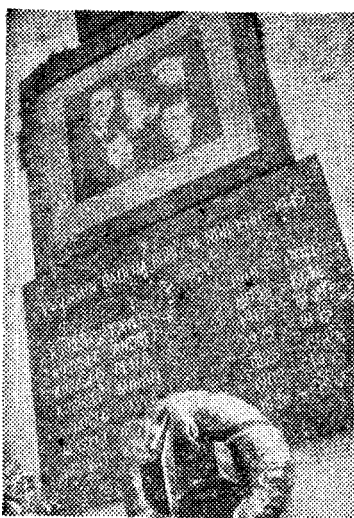
S. Š.

Spominska plošča

v Spodnjih Lokah

Na dan vstaje so v Črnem grabnu, v prijazni partizanski vasi Spodnje Loke, precej vi-soko nad novo cesto med Luko-vico in Krašnje, odkrili spom-insko ploščo padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja.

Med imeni žrtev lahko za-sledimo kar pet pripadnikov družine Korošec. Ze leta 1941 so se Koroščevi vključili v NOB.

Dva Koroščeva, ki sta bila pri-silno poslana na delo v Dra-vograd, sta padla kot talca 3. septembra 1941 pri mostu čez Kamniško Bistrico v Domžalah. To sta bila Andrej in Pavle. Janez, Peter in Slavko pa so od-šli kasneje k partizanom in se bojevali v Kamniško-zasavskem odredu in Slandrovi brigadi. Slandrovcem je ostal v spominu posebno Peter, po partizansko Samo. Ko je bila avgusta 1943 ustanovljena Slandrova briga-da, je s svojim humorjem znal razvedriti vsakogar, čeprav je bil lačen ali utrujen.

Dne 11. januarja 1945 so za-radi izdaje domobrance in ge-stapovci obkolili Koroščevo hi-šo. Padlo je pet ljudi. Koroščeva mama je po čudnem naključju ostala živa, padli pa so Miha, Pavla, Ivan Horvat in Maselj Jože.

Ob odkritju sta govorila čla-na odbora ZB Franc Močnik in tajnik občinskega odbora ZBZB Zdravko Štrukelj-Hrust.

Iztok

Spominsko obeležje v Radomljah

Dne 23. julija proti večeru so v Radomljah priredili začetek praznovanja občinskega prazni-ka, ko so na robu gozdiča odkrili spominsko obeležje. Tam, kjer stoji kamen, so se zbrali prvi partizani iz Radomelj leta 1941 in odšli v boj. Sportniki so se udeležili slovesnosti z baklami, govoril pa je nosilec »Spomenice 1941« Boris Lenček, eden iz-med redkih preživelih Rado-

meljčanov, ki so odšli v gozdo-ve že 27. julija 1941.

Udeleženci so predlagali, naj bi v prihodnje vsako leto s te-ga kraja mladinci ponesli baka-le po vsej občini in tako nazna-nili začetek praznovanja občinskega praznika.

Iztok

Proslave ob dnevu vstaje v radgonski občini

Dramska sekcija gasilskega društva v Zbigovcih je v okvi-r praznovanja 25-letnice vstaje pripravila partizansko zgodbo »Vrnili se je«. Igro so prikazali osemkrat, enkrat tudi v občinskem središču. V sami Radgoni že vrsto let ni nastopila nobena domača igralska skupina in je zato nastop dramske sekcije zbi-govskih gasilcev velik uspeh.

F. K.

»Zelo sem bil zadovoljen«

Od 1. do 10. julija sem bil na oddihu v počitniškem domu ZBZB v Banjolah pri Puli. Zelo sem bil presenečen in zadovoljen, ker sem v teh desetih dneh doživel toliko lepega, posebno pa sem bil vesel tovarštva, kakršno je bilo med vojno. Veliko smo go-vorili in se spominjali partizan-skih časov. Posebno še, ker smo se z našli skupaj tovariši iz mno-gih občin nekdanjega ljubljanskega okraja po več letih.

Veseli me, da sem med gosti videl tudi partizanske mamice. To so jim omogočili občinski odbori.

Družabno življenje v domu je bilo ves čas zelo razgibano, pa tudi vreme nam je bilo naklo-njeno. Uprava doma je skrbela, da smo imeli dovolj zabave. Ča-sopise smo dobivali redno, gle-dali smo televizijo. Prisrčno smo praznovali dan borca in se ude-ležili žalne slovesnosti v bližnji vasi, zvečer pa je uprava pri-re-dila družabni večer.

Tudi s hrano sem bil zado-voljen. Vsak dan je uprava pri-rejala izlete z avtomobilom ali ladjo. Ko sem prišel 1. julija v Pulo, sem se bal, kako bom pri-šel v Banjole, toda glej, čakali so nas z dvema kombijema in enim avtobusom, tako da smo bili v četrh ure v domu. Enako so nas spravili v Pulo nazaj gre-

de. Razen tega prevažajo v Pulo vsak večer goste, ki si jo žele ogledati ali ki imajo tam kakšne opravke.

Napačno pa je, da so občinski odbori včasih določili posa-meznike za letovanje v domu, potem pa ti niso prišli. Potem so postele stale prazne, kar je ve-lika škoda.

Iz časopisov smo zvedeli za IV. plenum CK in enodušno pod-prli stališča tovariša Tita glede nepravilnosti v državni varnosti in drugih višjih organih. Kot sem se prepričal v razgovorih z borci, smo vsi enakega mnenja: Zmagali bomo z enotnostjo ter uveljavljanjem delavskega samoupravljanja.

Franc Jerin

ILIRSKA BISTRICA

Ivan Kreft: SPOMINI ŠPANSKEGA BORCA

(NADALJEVANJE)

Moje zanimanje je bilo ves čas osredoto-čeno na goloba in na Francoza, a manj na ne-varnost iz zraka. Čakal sem, kdaj bo golob odletel, saj je bil popolnoma prost. Zaradi trka-nja na kabino je bil Francoz nekaj časa obrnjen vstran in mu nisem videl obraza. Ko se je za trenutke ozrl in videl, da je golob sedaj veliko bolj miren, je dejal: »Ne bom več trkal, nevar-nost je že tako minila, golob je rešen.« »Tudi mi smo rešeni,« sem mu odgovoril, »kajti bombar-derji imajo važnejši cilj, kot smo mi.« »Da,« je odgovoril Francoz, »toda kolikokrat se je zgo-dilo, da so se tako za šalo vendarle spustili zelo nizko, vedoč, da se nimamo s čim braniti, in so nas prav pošteno oplazili z ognjem iz strojnih pušk. Tako zabavo bi si lahko privoščili tudi z nami, čeprav nosimo s seboj simbol miru, toliko prej bi to storili, če bi za to vedeli, saj imajo samo napadalne cilje in nobenih miroljubnih.«

Ko smo premostili reko Ebro, je šofer zape-ljal kamion v prvi oljkov nasad, da bi se stroj ohladil, saj je voda v hladilniku vrela. Naše pripovedovanje o nevarnosti, v kateri smo bili, šoferja ni nič vznemirilo. Bil je barcelonski de-lavec, ki je sodeloval pri zadušitvi barcelonske frankistične vstaje v julijskih dneh 1936. Nje-gova kabina je bila oblepljena z razglednicami, ki so izšle v založbi španskih grafičnih delavcev

Prostovoljci in prostovoljke odhajajo na fronto (l. 1936)

in ki so prikazovale zadušitev frankističnega upora. Nazorno so prikazovale, kako so delavci s puškami naskakovali strojnice in topove, kako so se laže ranjeni obvezani vračali v boj in kako so zmagali. Obema našima Francozoma je dejal: »V Francijo odhajata na dopust, ki sta ga za-sluzila v dveletnem boju, toda ne želita si miru, dokler fašistični sovražnik ne bo pokončan, za-kaj delavski razred je že preveč razvit in močan, da bi se zadovoljil z mirom, zaradi katerega bi moral živeti na kolenih.« Se mnogo je pripo-vedoval o boju španskega ljudstva za svobodo. Za spomin nam je šofer hotel podariti vsakemu po eno razglednico iz svoje kabine, toda nam se je zdelo škoda, da bi kabina tudi samo do Bar-celone ostala brez spominov na zadušeno vstajo frankistov v Barceloni, in smo mu objubili, da si bomo v Barceloni nakupili razglednice in jih ponesli s seboj. Se isti večer smo objubo iz-polnili in jaz sem tovariša Francoza naprosil, da sta na različne naslove mojih znancev v Slo-veniji (Pavla Magdiča, Andreja Šmida in dru-gih) poslala te razglednice iz Pariza v Jugosla-vijo in jih še danes hranim kot najdragocenejši spomin ne samo na Španijo, barcelonskega de-lavca šoferja, marveč tudi na Pavla Magdiča, ki jih je zame skrival in mi jih dal, ko sva se po vrnitvi iz Španije prvič videla. Magdič je konec leta 1942 junaško padel kot talec za Na-

tlačena. Andrej Šmid pa mi je razglednice prav tako ohranil in mi jih vrnil, ko je bil že hudo bolan.

V Barceloni sem zvedel od Janhube in Gu-stinčiča, da CK KPJ želi, da se takoj vrnem v Jugoslavijo, da bi sodeloval pri kampanji za de-cembrske volitve l. 1938, ki so sila važne in pri katerih bo naša glavna parola mobilizacija mno-žic proti fašizmu. Kot španski borec bi bil imel po misljenju tovariša Borisa Kidriča s tako pro-pagando še veliko več uspeha, kot sem ga imel leta 1935 pri petomajskih volitvah. Moral sem takoj na CK Španije, in sicer k Edu, članu ita-lijanskega CK, ki je obravnaval to moje vpra-sanje. Sprejel me je lepo in mi naročil, naj čez nekaj dni zopet pridem, toda ko sem mu rekel, da moram takoj nazaj na fronto, se je čudil, da predstavnik jugoslovanske Partije še vedno ni uredil moje zadeve. Najbolj čudno pa se mi je zdelo, da sam ni vedel povedati, koga priznava CK KP Španije po junaški smrti Blagoje Paro-viča-Šmida za uradnega predstavnika KPJ.

Edo (D'Onofrio) se je temu vprašanju izognil zaradi tega, ker je vedel, da so dali španski oportunisti po nedolžnem zapretil majorja Boži-darja Maslariča, predstavnika CK KPJ v Špa-niji. Povedal mi je, da je najbolje, če zadevo uredi njegov namestnik Gustinčič kot šef cen-zure, ki ima stalne stike s španskim ministr-

stvom vojske, ki me edino more formalno čemo-bilizirati.

Ko sem se po nekaj dneh zopet vrnil na fronto, so bili po letih stari in bolehní borci že izločeni iz aktivnih enot, na njihova mesta pa so prišli Španci. Po štirinajstih dneh zamenja-vanja niso imele internacionalne brigade, ki so prej štejele 40 do 50 odstotkov prostovoljcev raz-nih narodnosti, v svojem sestavu skoraj nobenih nešpancev.

Po zaslugi Dušana Kvedra sem bil med ti-stimi, ki so bili določeni, da se bodo v imenu internacionalnih brigad šli posloviti od španske vlade in Vrhovne komande v Barceloni. Poslo-vilni sprejem je bil pripravljen v enem od bar-celonskih predmestij. Najvišja španska predstavi-nika sta bila predsednik vlade Negrin in načelnik generalštaba general Rojo. Ne spominjam se več, kdo od najvišjih je uradno predstavljal inter-nacionalne brigade, zdi se mi pa, da Martyja na poslovilnem večeru ni bilo.

Nekaj dni po tem sprejemu je bila na bar-celonskih ulicah parada internacionalnih brigad. Vse barcelonsko vojaštvo in delavstvo je bilo na nogah. Takega praznika delavski razred Katalonije, kot so mnogi pripovedovali, še ni doživel. Navdušenje se je stopnjevalo od trenutka do trenutka.

port, so predajali ujetnike poveljniku taborišča ali njegovim namestnikom.

Vsako skupino so pričakali tako, da so ljudem že v prvih trenutkih vili strah v kosti. Zato so internirance že ob prihodu zvezali, jim grozili, jih pretepali, velikokrat pa so jih tudi nekaj po-bili.

Potem so jih začeli pleniti. Ustaši so interni-rancem pobrali vse stvari, ki so jih prinesli s se-boj. Vsak interniranec je moral izjaviti, da je pre-dal ves denar, vse vredne predmete in pisma ter da ni ničesar skrnil.

Za vsak najmanjši prekršek tega predpisa — ne glede na to, ali je od njega prišlo hote ali nehotе — so ustaši kaznovali »krivca« s smrtjo.

... Z menoj je dne 18. IX. 1941 prišel v ta-borišče neki stari Poljokan. Ko je predal ne-kaj drobnarij in izjavil, da nima ničesar več, so ustaši odkrili, da ima v kapi zašitega nekaj denarja. Ljubo Miloš mu je takoj pred našimi očmi dvakrat zasadi velik nož v prsi in stari se je zgrudil mrtev. (Hinko Stajner).

Ko so interniranci predali vse stvari in izja-vili, da niso ničesar skrili, so jih slekli do golega. Boljše obleke, perilo in obutev so jim ustaši po-brali, jim dali v zameno nekaj cunj, nekaterim pa so pustili le perilo.

Potem so jih v skupinah pošiljali v barake. Kadar v barakah ni bilo dovolj prostora, so mo-rali interniranci prenočiti na prostem.

Internirance, ki so jih ustaši pripeljali v Jase-novac samo zaradi likvidacije, so pustili dolge ure, včasih pa cele dni, gole in bose, v »Glavnem skladišču« ali v »Tunelu« ali na prostem, dokler jih niso naposled odpeljali na »Granik« ali v Gra-dino, vas na drugem bregu Save, kjer so jih pobili.

STANOVANJE IN HRANA. — Hrana je bila — kot v vseh ustaških taboriščih — slaba in neza-dostna. Kruh so izdajali neredno. Dogajalo se je, da interniranci po cele mesece niso dobili kruha. Kruh je bil črn kot zemlja. Dnevni obrok je zna-šal največ osmink kilograma.

(NADALJEVANJE PRIHODNJIČ)

Vas Jasenovac leži v bližini izliva Une v Savo, in sicer ob železniški progi Zagreb—Beograd. Prebivalstvo je bilo do okupacije večinoma srbsko. Ustaši so to prebivalstvo skoraj iztrebili, v kraju pa namestili stalni ustaški garnizon.

Stane Kúmar: Transport 1941, (jedkanica)

Prve transporte izgnancev — v glavnem Židov in Srbov — so ustaši pripeljali poleti 1941 v vas Krapje, ki je kakšnih dvanajst kilometrov zahod-no od Jasenovca. Tam so interniranci zgradili ta-borišče, ki je dobilo uradno ime: Jasenovac — Taborišče št. I.

Število internirancev se je naglo večalo, tako da so med Jasenovcem in Krapjem ob reki Strugu zgradili novo taborišče z uradnim imenom: Tabo-rišče št. II.

Interniranci so morali taborišči obdati z bode-čo žico, postaviti stražarnice, zgraditi barake, ku-hinje, pa tudi nasipe, ker sta Strug in Sava pre-stopala bregove in poplavljala okolico. V naglici zgrajeni nasipi pa niso mogli zadržati poplav, ki so nastale zaradi deževij v novembru 1941, tako da so ustaši sredi novembra likvidirali taborišče št. I in št. II in ustanovili novo taborišče, ki je dobilo uradno ime: Taborišče št. III.

Taborišče št. III je bilo na vzhodni strani Ja-senovca, na prostoru, kjer je prej stala opekarna — »Ciglanica«. Taborišče je obsegalo poldrugi kvadratni kilometer. Na vzhodni, severni in zahodni strani je bil tri metre visok zid, južna meja tabo-rišča pa je bila Sava.

Na tem prostoru so bile razen barak še druge zgradbe, kjer je bila uprava taborišča, nekaj de-lavnic, skladišča itd. Da bi bil nadaljnji opis boljše razumljiv, bomo omenili nekaj teh zgradb.

»Glavno skladišče« je bila zgradba, kamor so ustaši vodili množice žrtev, jih ponoči in v ostrem zimskem mrazu slačili do golega, jim vezali roke na hrbtu ter jih po dva in dva gonili na »Granik«.

»Granik« je bil prostor, kjer so iztovarjali to-vore z ladij in splavov oziroma kjer so vkrcavali blago, ki je odhajalo iz Jasenovca. Na »Graniku«

so ustaši z macolami ali kladivi ubijali žrtve, jim parali trebuh, jim obešali na roke železne uteži in jih metali v Savo.

»Zvonara« je bila majhna baraka, ki so jo ustaši uporabljali za mučilnico. Vanjo so zapirali tiste internirance, ki so bili obsojeni na smrt od lakote.

»Tunel« je bila dolga lopa, namenjena za spravi-lo drv — brez stranskih sten. Tam so interni-ranci, ki so jih pripeljali leta 1941 in 1942, morali čakati dneve in tedne, najsi je bilo vreme takšno ali drugačno, dokler jim niso našli prostora v ba-rakah ali pa jih odpeljali na likvidacijo.

Vse zgradbe v taborišču so bile obdane z žico. V severovzhodnem delu taborišča je bila velika ledina, ograjena z bodečo žico, na kateri so ustaši spomladi 1942 zgradili taborišče na prostem. Ime-novali so ga: Taborišče IITC. Čemu je bilo name-njeno to taborišče in kaj se je dogajalo v njem, bomo zvedeli pozneje.

V samem Jasenovcu, in sicer v Demetrovi ulici, je bilo Taborišče št. IV. To so bila indu-strijska poslopja, obdana z več nizi bodeče žice. V njih so izdelovali usnje. To taborišče so izgnan-ci imenovali »Kožara«.

Preden so ustaši pobegnili, so podminirali in zažgali vse barake, vse zgradbe v taboriščih in skoraj vse hiše v Jasenovcu, da bi tako zbrisali sled za svojimi zločini.

PRIHOD V TABORIŠČE — PLENITEV. — Štiri leta so v Jasenovac prihajali transporti interni-rancev: nekateri v železniških vagonih, nekateri na tovornjakih, nekateri peš. Ni minil teden, da se ne bi pred taborišče upravo ustavile večje ali manjše skupine. Ustaši, ki so spremljali trans-

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Izpopolnjevanje protiraket »Nike-Zeus«

V Združenih državah Amerike posebno pozornost posvečajo tudi vprašanju, ki zadeva obrambo pred posamičnimi balističnimi raketa. V te namene so izpopolnili znano protiraketo »Nike-Zeus«. Izpopolnjena raketa, ki je tudi dvostopenjska, je težja in daljša, pa tudi njena bojna glava je močnejša od »Nike-Zeusa«. Nova raketa je debela 210 cm, leti pa lahko 640 kilometrov daleč. Ameriški strokovnjaki menijo, da bodo z novo raketo lahko prestregli nasprotnikovo balistično raketo, še preden bo ta izstrelila lažne cilje, ali pa vsaj takrat, ko bodo lažni cilji še v neposredni bližini rakete. V tem drugem primeru bo eksplozija protirakete uničila ne le nasprotnikovo raketo, temveč tudi vse lažne cilje v njeni bližini.

Vojaške zanimivosti

Raketni bunkerji

Francija namerava vzdolž reke Rene in v Alpah zgraditi kakih 30 bunkerjev za rakete. V te podzemeljske utrdbe bodo vgradili prve francoske strateške jedrske rakete, ki lahko letijo tri tisoč kilometrov daleč, njihova bojna glava pa ima moč tristo kilometrov. (Prve atomske bombe, ki so jih uporabili na Japonskem, so bile dvajsetkilotonske). Bunkerji bodo končani čez dve leti.

Češkoslovaška avtomatska pištola

Češkoslovaška vojska je dobila novo orožje v obliki avtomatske pištola kal. 7,65 mm »Skorpion«. Pištola je brez saržerja težka nekaj manj kot poldrug kilogram

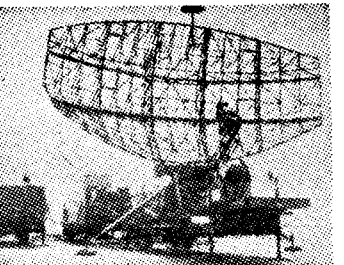
in je moč iz nje posamiti izstreliti po 35 nabojev, z rafali pa kakih sto nabojev v minuti. Če jo uporabljajo kot avtomatsko orožje, je učinkovita do 250, v nasprotnem primeru pa do 50 metrov daleč.

Podzemne bolnišnice

V Zahodni Nemčiji so pri mestu Guzenhausnu uredili prvo podzemno bolnišnico, ki je varna pred vsemi bombami, med njimi tudi pred jedrskimi. Bolnišnico nameravajo uporabljati v primeru bodoče vojne in je v njej prostora za 500 bolnikov. Gradnjo te bolnišnice so začeli že 1962. leta. Podobno bolnišnico grade tudi v bavarskem naselju Schliersee.

Giblivi »HIPAR«

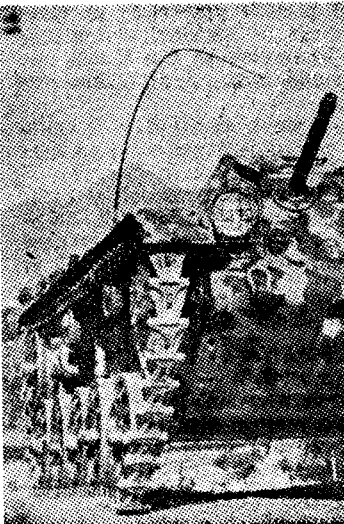
Sestavni del protiraketnega sistema »Nike Hercules« je tudi gibljivi radar »HIPAR«, ki ga vidimo na sliki. Prevažajo ga lahko s kraja v kraj na petih vlačilcih.

Z uvedbo pomičnih radarjev so česili, da je moč z raketa »Nike Hercules« dokaj uspešno varovati pred nasprotnikovi zračnimi napadi ne le mesta, temveč tudi posamične industrijske in druge vojaške cilje. Ameriška vojska je za proizvodnjo radarjev te vrste dodelila 8.100.000 dolarjev.

Brazilski oklopnik

V oborožitvi brazilске vojske je med drugim tudi oklopnik, ki je namenjen predvsem za izvidniško dejavnost in ki je znan pod imenom »Cutia«. Oklopno vozilo je dolgo približno 4 metre, tehta pa skupno s štiričlansko posadko skoraj 3 tone. Hitrost, ki jo doseže to vozilo, znaša približno 85 km na uro po cestah in 55 km zunaj njih. V svojih rezervoarjih ima goriva za več kot 400 km dolgo pot. Oklopnik »Cutia« je po preureditvi za prevoz ljudi in za vlačilec.

Zakasnela zgodba o Veri

Obiskovalci muzeja, ki je posvečen Zoji Kosmodemjanski, pogosto sprašujejo:

»Kdo pa je bil še takrat z Zojo?«

In zares, v muzeju ni nobenih podatkov o Zojinih bojnih tovariših, ki so se skupno z njo borili v sovražnikovem zaledju. V zvezi s tem pripoveduje naša zgodba o Veri Vološinovi, o kateri so menili, da se je nekje izgubila novembra 1941. Po večletnem raziskovanju so le zvedeli za njeno pravo usodo: Nemci so jo obesili istega dne kot Zojo. Njuna grobova ležita le nekaj kilometrov drug od drugega.

Vera Vološinova je bila pred začetkom druge svetovne vojne študentka moskovskega trgovinskega inštituta. Očuvana je tudi mapa z njenimi podatki. Tam je njen življenjepis: »Rojena sem 1919. leta v Kemerovem. V šolo sem začela hoditi 1927. leta, 1935 leta pa sem postala komсомолка. Dve leti kasneje sem končala desetletko, takoj nato pa se vpisala na osrednji fizkultur-

bijal iz obroča. Tovariši so videli, kako so Vero pokosili sovražnikovi rafali. Ko je streljanje ponehalo, so tam našli le ubitega tankista, medtem ko o Veri ni bilo nobenega sledu. Na snegu je bilo videti le krvave madeže...

Kaj se je zgodilo z Vero Vološinovo? Dolga leta so jo imeli za pogrešano. Ko sem tako razmišljal o njeni usodi, sem sklenil, da bom obiskal kraje, kjer so se takrat borili naši obveščevalci.

V vasi Jakšinu sem ob vodnjaku opazil starejšo žensko.

»Oprostite, ali so morda hitlerjevci tu v vasi pokopali neko partizanko?«

»Pri nas niso nikogar pokopali,« mi je odgovorila. »V sovhozu pa so res obesili neko dekle, vendar še sedaj nihče ne ve, kdo bi to bila. Mogoče je to tista partizanka, ki jo iščete. O tem bi vam v sovhozu največ vedela povedati Aleksandra Novikova — teta Saša...«

Takoj za gozdom je bil sovhoz. Tam sem se v snažni sobi neke hišice pogovarjal z majhno in neverjetno okretno starko.

Ko so jeseni 1941. leta fašisti zavzeli sovhoz, so se ljudje umaknili v gozd in si tam postavili zemljanke. Razmere pa so z bližajočo se zimo postale čedalje nevarnejše. Zato so nekega jutra krenili nazaj proti sovhozu. Nenadoma so ob poti opazili dekle, obešeno na vrbi. Veter se je poigraval z njenimi svetlimi in na kratko ostrizenimi lasmi. Telo, za silo pokrito z raztrganim perilom, je bilo polno ran in podplutb.

V decembru so se hitlerjevci morali umakniti. Po vrnitvi v sovhoz so ljudje sneli z vrbe dekletovo truplo in ga pokopali poleg drevesa. Kasneje so ga prenesli v skupno grobnico v vasi Krjukovem.

»Nihče ni vedel, kako ji je ime,« je starka končala svojo zgodbo. »Kadarkoli govorimo o njej, ji pravimo kar naša partizanka.«

Ko sem prebivalcem sovhoza pokazal sliko, na kateri je bila med drugimi borci tudi Vera Vološinova, so mnogi izmed njih takoj prepoznali »svojo partizanko«.

Se nadalje sem zbiral podatke o njej in zvedel, da v nepo-

sredni bližini sovhoza, v zaselku Skugorovem, živi Aleksandra Fjodorovna Zvoncova, ki je ostala v sovhozu še potem, ko so ga bili osvojili Nemci. O tem, kar se je takrat dogajalo na sovhozu, je pripovedovala naslednje:

»Jeseni 1941. leta sem bila pred porodom in nisem mogla vstati s postelje. Koliko smo le pretrpeli v tistih strašnih dneh! Nekega dne je moja marja nekam odšla. Ko se je zvečer vrnila, je bila vsa prestrašena in v solzah.

»Hčerka, da bi ti vedela, kaj sem videla!« mi je razburjeno začela pripovedovati. »Hitlerjevci so pred mojimi očmi obesili ne-

ko dekle. Pripeljali so jo bili s kamionom, na katerem je ležala... Sprva je nisem videla, ko pa so opustili stranico kamiona, me je prevzela groza. Bila je le v perilu in vsa v krvi. Dva vojaka sta zlezla na kamion, da bi jo dvignila. Ona pa ju je odrinila in sama vstala. Druga roka ji je bila, kot kaže, vsa polomljena in ji je nemočno visela kot kaka cunja. Nato je začela govoriti. Rekla je, da se ne boji smrti in da jo bodo njeni tovariši maščevali. Naši bodo zmagali! Nazadnje je začela peti tisto pesem, ki jo prepevajo na raznih zbiorih... »Internacionalo?«

»Da... Oficir je nato voja-

Istega dne, ko so hitlerjevci obesili legendarno Zojo Kosmodemjansko, je enaka smrt doletela tudi Vero Vološinovo, heroja Sovjetske zveze

kom nekaj ukazal. Dekletu so pritrdili zanko za vrat, zatem pa je kamion odpeljal naprej. Dekle pa je še zavpilo: »Zbogom, tovariši!«

...Se istega dne so jo v Petriščevem obesili. Tako sta komaj nekaj kilometrov druga od druge umrli obe tovarišici — Zoja in Vera. Dijakinja in študentka...

Fotografija z vprašajem

Mnogo, premnogo takih prizorov, kot ga prikazuje današnja fotografija, je videla slovenska zemlja: pet nemških vojakov zaslišuje nedolžnega kmeta. Kakšna je bila njegova usoda, usoda njegove družine, njegovih sovaščanov? Zaporji, taborišče, smrt... kot mnogih, ki jih ne bomo nikdar pozabili. — Bralce prosimo, da nam pošljete podatke k tej fotografiji, ki je bila verjetno posneta poleti 1942, pred gorenjsko ali štajersko domačijo.

Miniranje ameriškega senata

Nekega julijskega dne 1915. leta se je približno ob štirih popoldne vpenjal po stopnicah Kapitola v Washingtonu suhljat človek s torbo v roki. Nato se je stezka prebijal skozi množico turistov, ki si je prišla ogledat to stavbo. Ko je prišel do prvega stražarja, je povprašal:

»Kje bi lahko dobil svojega senatorja? Prinesel sem mu darilo in bi mu ga želel izročiti.«

Stražar mu je pokazal z roko in pojasnil, kako bo najlažje prišel tja. Človek se je zahvalil in krenil naprej, spotoma pa se je nekajkrat ozrl. Ko je videl, da ga stražar ne opazuje, je s stopnišča zavil proti prvim vratom, ki so bila odprta. Vstopil je v sobo, vrata pa je za sabo zaklenil.

Prišel je v sprejemnico, čeprav tega ni vedel. Zraven nje je bila pisarna takratnega ameriškega podpredsednika Thomasa Marshalla. Ozrl se je po sobi in pogled se mu je ustavil na omarici, na kateri so bili trije telefoni. V omarico je vtaknil svoje »darilo«, ki ga je imel v torbi. To so bile tri palčke eksploziva za amatersko napravo linnenim detonatorjem, vtkanje-nim v zamašek steklenice, v kateri je bila kislina. Ko bo kislina razjedla zamašek, bo načela tudi detonator, ta pa bo vzgal razstrelivo.

Ko je neznanec vse lepo razpostavil, je zaprl omaro, počasi odklenil vrata in se neopazno pomešal med druge turiste, nato pa pohitel, da bi bil čim dlje od Kapitola. Odšel je naravnost na železniško postajo, ker se je tam čutil še najbolj varnega.

Natančno ob 23.23 je silovita eksplozija pretresla Washington. Sprejemnica je bila povsem porušena, z zidov in stropov je padal omet. V tistih delu stavbe ni nobena šipa ostala cela. Ogromni kristalni lestenci so se razdrobili na kosčke. Podrl se je tudi zid med sprejemnico in podpredsednikovo pisarno.

Po srečnem naključju ni bilo nobene žrtve. Najhuje je bilo stražarju Franku Jonesu, ki je bil v sobi nad sprejemnico, kjer je prišlo do eksplozije.

»Kot navadno sem sedel za mizo, ko me je nekdo ali nekaj dvignilo v zrak in treščilo ob marmornata tla,« je kasneje pripovedoval.

Njegove poškodbe niso bile prehude in tako atentat na ameriški senat ni zahteval nobenih človeških žrtev, čeprav je bila materialna škoda kar precejšnja.

Človek, ki je podtaknil razstrelivo, je bil profesor Erick Münter. Rojen je bil v Nemčiji, že osemnajst let pa je živel v Združenih državah Amerike, kjer je bilo na harvardski univerzi profesor nemškega jezika. Nad svojo novo domovino se res ni mogel pritoževati, saj mu je dajala vse, kar je potreboval.

Kljub temu pa Erick ni mogel pozabiti Nemčije. Bil je nepopravljiv Tevtonec in prepričan, da ima njegov cesar vse prav. Ko je izbruhnila prva svetovna vojna, je iz časopisja izrezoval vsako novico o nemškem prodiranju. Obvestilo, da so Združene države Amerike poslale Angliji topove in municijo v vrednosti 150 milijonov dolarjev, pa ga je tako razkačilo, da je pobesnel in začel razbijati po svojem stanovanju.

Veliki Britaniji so poslali topove in municijo prek Morganaovega podjetja in je zato Münter sklenil, da bo John Morgan to plačal s svojo glavo.

Cetrlega julija 1915. leta, dan po atentatu na ameriški senat, se je ob 9.15 pred Morganovo palačo zaustavil avtomobil, iz katerega je izstopil Münter in pozvonil. Ko je prišel vratar, mu je rekel, da želi govoriti z Morganom glede neke zelo pomembne zadeve. Vrtar je sicer rekel, da Morgan nima časa, toda spričo Münterjeve trdovratnosti je popustil in ga odpeljal v knjižnico, kjer naj bi nekoliko počakal. Ko je ostal

sam, je Münter pripravil svoji dve pištoli in palčko razstreliva, za katerega niti sam ni vedel, kako naj ga uporabi.

Prav tedaj je Morgan imel na zajtrku britanskega ambasadorja in njegovo soprogo. Ko ga je vratar obvestil o nenavadnem obiskovalcu, se je opravičil in krenil po stopnicah navzdol proti knjižnici. Münter pa ga ni več čakal tam, temveč mu je v strahu, da ga vratar ni potegnil za nos, šel po stopnicah nasproti.

»Gospod Morgan?« ga je vprašal, ko sta se na stopnicah srečala.

»Da,« je industrialec mirno odgovoril.

»Napoved sem te le dobil, Morgan,« je vzkliknil Münter in sprožil obe pištoli hkrati. Najprej sta zatajili, ko pa je znova pritisnil, sta odjeknila glasna strela. Morgan, ki mu je tedaj bilo 48 let, je bil krepak človek. Skočil je na morilec in ga vrgel po tleh, tako da sta se oba zvalila po stopnicah navzdol. Strela sta privabila tudi veleposlanika in vratarja. Čeprav se je Nemec obupno upiral, mu to ni pomagalo. Kmalu so ga obvladali in zvezali.

Morgana so takoj prepeljali v bolnišnico. Prva krogla mu je prebila telo nad kolkom, druga pa nad želodcem, ne da bi mu poškodovali kak važen organ. Spremljal ga je velika sreča in rane niso bile smrtonosne.

Münterja so prepeljali v zapor, kjer pa ga niso mogli prisiliti, da bi kaj več povedal. Priznal je le to, da je nameraval ubiti Morgana zato, ker je ta pošiljal v Veliko Britanijo topove in municijo, namenjeno proti Nemcem. Razen tega je še priznal, da je bil on tisti, ki je v senatu podtaknil razstrelivo.

»S tem sem želel opozoriti ameriško ljudstvo, naj ne pošilja v Evropo orožja, ki ga bodo uporabili za ubijanje nemškega ljudstva,« je izjavil.

To je vse, kar je povedal. Sedmega julija si je skušal prerezati žile, vendar so mu to stra-

žarji preprečili. Še isto noč je izkoristil stražarjevo nepazljivost, stekel iz svoje celice in iz drugega nadstropja skočil na betonski tlak, kjer je obležal mrtve.

Njegovih zločinskih akcij pa tudi po smrti ni bilo konec. Policija je kmalu ugotovila, da je nabavil skupno 250 palčk razstreliva. Izmed teh je tri uporabil v senatu, eno so našli pri njem, 172 palčk pa v njegovem stanovanju. Manjkalo pa je še 64 palčk. Na zaslišanju se je na vsa vprašanja, kje je ostanek razstreliva, le smehljaj. Nazadnje je rekel, da bodo o tem natančneje zvedeli 7. julija.

Sedmega julija je Münterjeva vdova prinesla na policijo pismo, za katero je trdila, da ga je bila pravkar prejela po pošti. V njej ji je mož pojasnjeval, da je razstrelivo vtihotapil na neko ladjo z municijo, ki je plula v Veliko Britanijo. »Ladja je iz New Yorka odplula 3. julija, potopila pa se bo — če bo Bog dal — 7. julija,« je stalo v pismu.

Iz newyorškega pristanišča sta 3. julija odpluli le dve ladji z municijo — »Philadelphia« in »Saxonia«. S telegramom so obe posadki opozorili na nevarnost, toda na nobeni izmed teh ladij potem, ko so ju natančno preiskali, niso našli ničesar sumljivega.

Razstrelivo pa je dejansko bilo na neki tretji ladji, ki bi morala iz New Yorka odpluti 3. julija, dejansko pa je krenila na pot šele naslednjega dne. Plula je proti Liverpoolu, njen tovor pa je bil vreden tri milijone dolarjev. Eksplozija je povzročila hudo škodo, vendar je ladja le uspešno rešiti se. Ob tej priložnosti so bili trije mornarji mrtvi, več pa ranjenih.

Po tej eksploziji se je ameriška pomoč Veliki Britaniji in Franciji le še povečala, 6. aprila 1917. leta pa se je ameriška vlada na pritisk javnega mnenja odločila za vojno napoved Nemčiji.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

SPOMINI NEKATERIH BORK 1. ŽENSKÉ PARTIZANSKE ČETE, KI SO JO AVGUSTA 1942. LETA USTANOVILI V LIKI

Dekleta jurišajo na tanke

Namesto likalnika – porcija z žerjavico

Čeprav so bili pohodi zelo naporni, boji pa izredno hudi, so dekleta našla dovolj časa tudi zase.

»Vsaka izmed nas je hotela imeti čim lepšo uniformo,« pripoveduje Sofija Koka Drakulić-Bogojević, »lepo puško, pištolo ali torbico...«

»V začetku je še nekako šlo,« se spominja Kata Radaković-Prica. »Italijanske uniforme so našim tovarišem bile premajhne, da o čevljih niti ne govorim. Seveda nam je to prišlo zelo prav.«

»Da bi naše uniforme bile čim lepše, smo si pomagale s porcijami,« pripoveduje Milica Obradović-Milošević. »Napolnile smo jih z žerjavico in likale obleko kot s pravim likalnikom.«

»Ko smo se vračali iz boja na Rakovici,« se spominja Desa Stojić, tkratna sekretarka SKOJA v četi, »smo blizu Plitvičkih jezer šli skozi neko gorečo vas. Nenadoma sem zaslišala, kako neki otrok joka. Ne da bi razmišljala, sem planila v hišo. V zadnjem hipu sem iz ognja prinesla dojenčka. Vsi so bili presenečeni, ko sem se vrnila, vsa umazana, z otrokom v naročju. Od nekega tovariša sem si izposodila odejo, da bi jo imela namesto plenice. Ko smo prispeli do Plitvičkih jezer, so mi vsi

pomagali, ko sem previjala in hranila »polkovnega otroka«, kot smo ga imenovali.

Ko smo zvečer ležali okrog ognja, sem nenadoma zaslišala, kako se otrok duši. Pogledam in vidim, da mu je nekdo potisnil v usta košček govedine, ki smo jo bili dobili za večerjo. To me je razburilo in sem začela vpiti. Takrat pa se oglasi tovariš, ki mi je bil posodil odejo: »Le zakaj se tako dereš. Pa ga vendar ne bomo hranili le s polento. Zakaj ne bi jedel tudi mesa kot vsi drugi partizani.«

Nekaj dni kasneje se je v četi oglašil neki možak. Spraševal je za otrokom. Ko je zvedel, da je živ, je povedal, da mu je stari oče.

Zelo se je začudil, ko smo mu povedali, da smo otroka rešili iz goreče hiše. To pa zato, ker je bil otrokov oče zagrižen ustaš. Takoj po končani vojni sem otroka spet videla. Sedaj mora biti že velik fant.«

Juriš na ustaše

Počitka pa je bilo kmalu konec in partizani 2. liške brigade so s Plitvičkih jezer krenili v nove boje.

»Takrat smo se spopadli z ustaši v bližini vasi Zeljevega, med Bihacem in Petrovim selom. Njihovim položajem smo

se približali ponoči,« se spominja Sofija Drakulić-Bogojević. »Še danes vidim, kako je v najhujšem ognju Mica Dajićeva drvela za ustaši, v rokah pa je držala puško z nasajenim bajonetom. Za njo so jurišale še druge tovarišice.«

Spomladi 1943. leta so liškimi partizanom ukazali, naj napadejo močno utrjeno ustaško postojanko v Široki Kuli.

»Ponoči smo se priplazile pred sovražnikove utrdbe,« pripoveduje Dušanka Popović, »in se skrile za kamnitim zidom. Nisrno pa vedele, da so onstran zida ustaši. Ko smo to ugotovile, je bilo že prepozno. Ni bilo drugega izhoda in pregnati smo jih morale z bombami. Oni pa so nam na enak način vračali milo za drago. Bil je pravi pekkel. Danilo se je že. Naprej nisimo mogle, nazaj pa tudi ne. Povrh vsega so nas obstreljevali z mitraljezi še iz zvonika. Juriš bi bil isto kot samomor. Ves dan smo vzdružale za zidom in čakale, kdaj se bo spet znočilo. Široke Kule pa le nismo mogle osvojiti.«

V najhujšem boju sta tam mimo pripeljala tudi dva partizanska tanka. Ko sta bila že čisto blizu utrjene cerkve, sta se jima sneli gosenici. Tako sta obstala na čistini med ustaši in partizani.

»Pred napadom na Široko Kulo,« se spominja Dušanka Popović, »sem se pogovarjala s Kato Bubalovo, študentko in predvojno komunistko, tedaj pa je bila politična komisarka ženske partizanske čete. Vedele smo, da nas čakajo hudi boji. Zato me je prosila, naj vzamem najin skupni dnevnik, vse drugo pa naj pošljem njenim staršem. Kata je slutila svojo smrt: naslednjega dne je bila tudi ona med desetimi borci in borkami, ki so padli med jurišem na Široko Kulo. Ko smo videle, da je mrtva, smo jo šle iskat in jo odnesle z bojišča.«

Nad tanke

»Sovražnik je bil močnejši, mi pa smo imeli hude izgube,« nadaljuje Dušanka Popović. »Zato so nam ukazali, naj se umaknemo. Ustaši so to takoj izkoristili in se začeli približevati našima tankoma, ki nista mogla nikamor. Nisem jih mogla pustiti kar tako. Ukazala sem soborcem, naj se takoj vrnejo nazaj k tankoma.« Tako je Dušanka Popović še

z dvema ali tremi borci planila proti partizanskima tankoma.

»Približali smo se jima brez izgub,« pripoveduje Dušanka Popović. »Med ostrim streljanjem smo nekako nataknilji gosenice nazaj na kolesa. Ko je bilo to storjeno, smo se skupno s tankoma umaknili, ustaši pa so bili tik za nami.«

Vendar to ni bil edini boj 1. ženske partizanske čete za tanke in s tanki.

»Kmalu nato smo napadli Karlobag,« se spominja Dušanka Popović. »Takrat smo sovražnika presenetili in ustaši so zmedeno bežali proti morju. Tam pa so jih čakali že drugi partizani. V odločilnih trenutkih boja za Karlobag pa so se nenadoma pokazali italijanski tanki, ki so skušali ustaviti partizanski juriš.

Brez kakega posebnega povelja in z bombami v rokah smo planile nad tanke, in jih pognale v beg.«

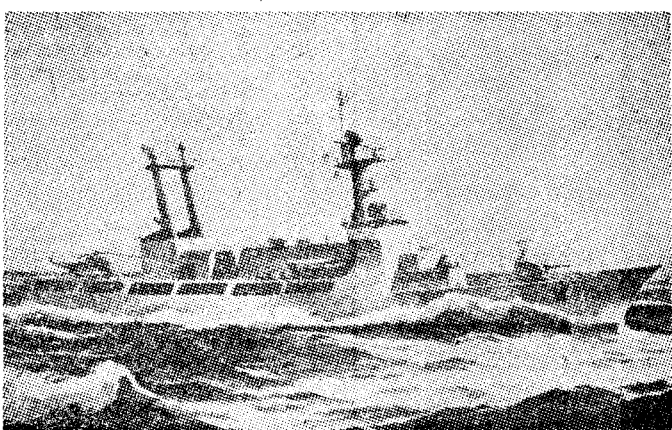
DRAGOŠ SIMOVIĆ

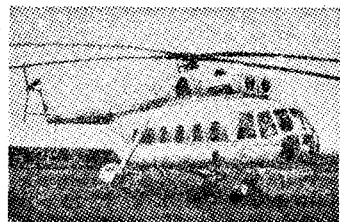
Francoska bojna uniforma

Nova francoska uniforma je narejena iz nepremočljivega blaga, ki pa propušta zrak. Na bluzo je pritrjena tudi kapuca, ki varuje tudi tlnik. V nasprotju z drugimi vojskami NATO imajo francoski vojaki usnjene pasove, telečnjake in torbice za municijo.

FOTO S PODPISOM

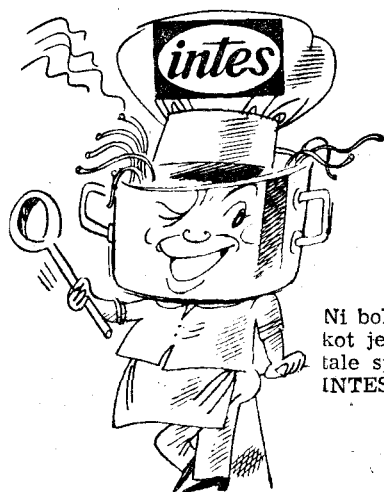
STRAZARSKA LADJA, ki jo vidimo na sliki, je ameriška, odrine pa 2.750 ton vode. Je zelo sodobna opremljena, na njenem krovu pa je tudi pristajališče za helikopterje. Njena posadka ima 187 moč

50 METROV DOLG JE sovjetski helikopter »Mi-8 Hip« (po ameriški oznaki). Ima dve turbini, vsaka pa 4.750 konjskih moči. Leti s hitrostjo nekaj manj kot 400 kilometrov na uro, v njegovih kabinah pa je prostora za 80 potnikov

SOVJETSKI TANKISTI so dobili nove uniforme. Sestavljata jih dva dela, napravljeni pa so iz umetnih snovi. V čeladah imajo vgrajene radijske slušalke in mikrofone

Ni bolj zdravega trebuha, kot je tisti, ki mu kuha tale spretni kuhar Tine INTESOVE testenine

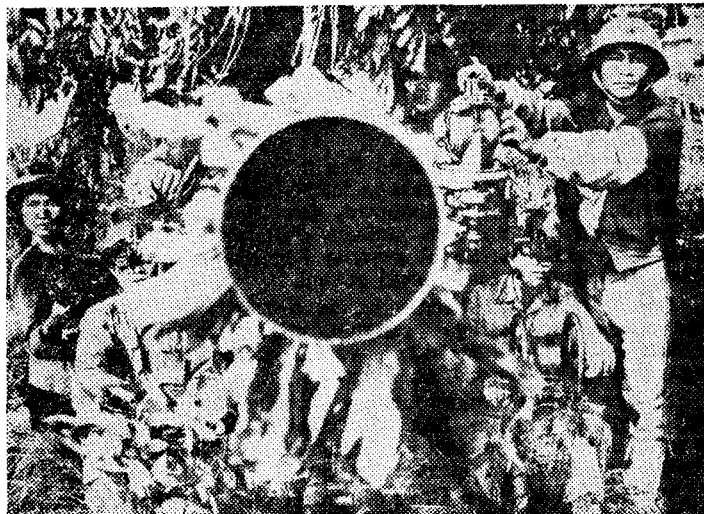
Zivilski kombinat Maribor

TAM, KJER SE SPRELETAVAJO JASTREBI

1

Novinarka in filmska režiserka Cecilia Mangini je minulo zimo obiskala Severni Vietnam. Med trimesečnim bivanjem je prišla v stik z vsemi družbenimi sloji tega trpečega naroda.

Na tej dolgi poti sem morala izpolniti nešteto formularjev, med njimi tudi takšnih z dokaj čudnimi vprašanji: verska pripadnost, vrsta orožja, kakšno strelivo, eksplozivni material, platina, zlato, biseri, sorodniki na Kitajskem itd. V Dresdenu sem doživela prisilni pristanek letala. Policist na moskovskem letališču me je vprašal za dokumente kar v sicilskem narečju. Letališko osebje v Pekingju pride pozdravit vsako letalo. Ta

PRIZOR IZ VIETNAMA: MNOGI IZMED AMERIŠKIH LETALCEV, KI BOMBARDIRAJO MESTA IN VASI SEVERNEGA VIETNAMA, SE NE VRNEJO VEČ V SVOJE LETALSKÉ BAZE, KER JIH SKLADI DOBRO IZURJENA SEVERNOVIETNAMSKA PROTILETALSKA OBRAMBA. NA SLIKI VIDIMO PROTILETALSKI TOP S POSADKO, KI JE PRAVLJENA NA NAPAD

ljubeznivost že sama po sebi pomeni Orient, sonce in zimske barve pa spominjajo na toskanske slike iz XV. stoletja.

»Vam na voljo,« piše na tablici, kjer vam ponujajo brošure v tujih jezikih in revijo »Peking Information«. Tako je po vseh kitajskih letališčih. Moskvočani, ki potujejo z menoj, smukajo okrog. V Pekingju se delajo, kot da ničesar ne vidijo. V Hankowu jih stvari že bolj zanimajo, v Nankingu, zadnjem letališču na kitajskem ozemlju, pa nekateri že sežejo po dveh ali treh brošurah in si jih vtaknejo v žep.

V Hanoi sem med pristajanjem opazila oranžno palačo iz konca prejšnjega stoletja, skrito v gostem zelenju ob ovinku Rdeče reke. Povedali so mi, da je tukaj bila rezidenca francoskega guvernerja. Ho Si Minh si je raje izbral za bivališče manjšo in v preprostem vietnamskem slogu zidano hišo v istem parku.

Hanoi. Neprestan vrvež ljudi. Med njimi je mnogo vojakov, katerih čelade so prekriti zaradi kamuflaže s koščki zelenkaste blaga. Ob vseh ulicah so zaklonišča. Civilisti, tako moški kot ženske, nosijo puške. Avtomobili so kamuflirani z vejicem in listjem bananovcev. Tudi avtobusi so kamuflirani, vendar le z naslikanim vejicem. Bulvarji se stekajo, kakor v Parizu, pod ostrim kotom, toda vegetacija je čisto drugačna, tako da je francoska samo urbanistična zasnova. V ozračju je čuti vonj po začimbah in po vodi. Zavedam se, da sem v središču tajfuna.

HANOI, 22. DECEMBRA

Hanoi je slogovno pestro mesto in močno poudarjena komponenta je zdaj vojna. Po strehah najvišjih stavb, ki so v glavnem francoskega izvora, je videti lahka protiletalska orožja. Po stenah berem francoske napise »abri« (zaklonišča). Hodniki za pešce so metodično preluknjani. Okrogle luknje so globoke meter in pol in služijo kot individualna zaklonišča. Vse skupaj predstavlja sliko, ki se je kmalu privadiš. Presenečena sem bila sinoči, ko so se v mraku prižgale luči. Zatemnitev imajo samo v času letalskih napadov. Znak za preplah dajo le takrat, ko so ameriška letala oddaljena deset minut. To sta dva nedvomno pametna psihološka ukrepa, s katerima so ublažili dramatičnost vojnega stanja. Pred tem časom opozorijo prebivalstvo na nevarnost s pomočjo zastavic, ki zavirajo po strehah. Kljub temu predznaku pa vsakdo ostane na delovnem mestu, dokler ne zatulijo sirene.

Ena izmed mestnih četrti je bila nekoč namenjena samo francoskim kolonialcem. Posejali so jo z vilami v normanskem in bretonskega verande, gotske loke, mansarde in strehe iz črnega skrilavca. To se je dogajalo prav v letih, ko je Franklyn Lloyd Wright odkrival lepote orientalske arhitekture. Kljub temu pa tukaj, na stehi mestnega gledališča, vidim pošastne figure z notredamske cerkve...

NADALJEVANJE

ŽAROMETI IN SVETILKE ZA:

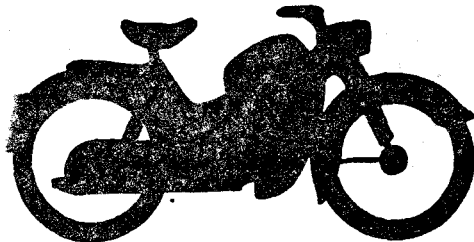
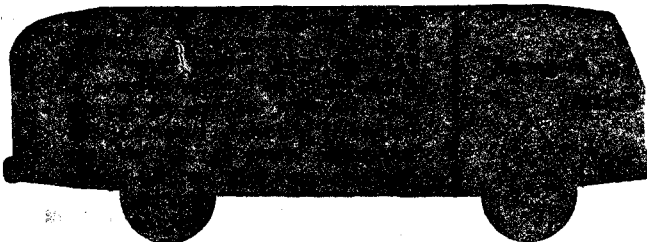
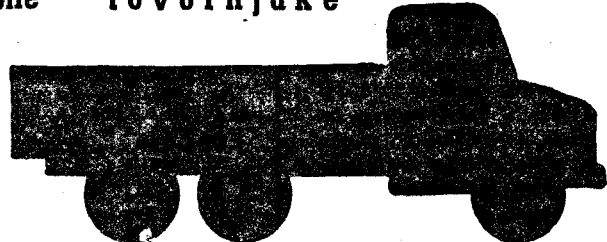
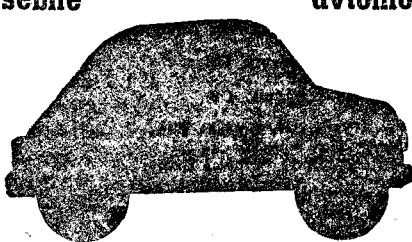
osebne

avtomobile

tovornjake

avtobuse

motorje in mope

SATURNUS

SATURNUS

SATURNUS

SATURNUS

V Nigeriji samo začasna rešitev

Pred približno 150 leti so se osvobodile dežele Latinske Amerike — Španija se je morala umakniti z »zelenega kontinenta«. Leta 1822 so morali zapustiti tudi Portugalci Brazilijo; ta je postala pozneje, leta 1889, republika.

Po prvi svetovni vojni so postale neodvisne dežele podonavskega bazena. Novembra 1918 je postala neodvisna tudi Poljska.

Po drugi svetovni vojni so se osvobodile azijske dežele, afriška pomlad pa je prišla leta 1960. Kaj so vse pričakovali, kakšne načrte so delali? Govorili so o afriški uniji, o federaciji, o velikem skoku naprej...

Zdaj prihaja malo ohrabljenih vestih iz Afrike. Vselej, kadar pride od kakega državnega ali vojaškega udara, se vprašamo: bo postala Afrika nova Latinska Amerika? Bo morala skozi vse tiste mučne faze kot dežele Južne in Centralne Amerike?

Proces bo dolg, zelo dolg. Ne smemo pozabiti, da je Afrika še vedno razbita na plemena. Samo v Nigeriji je 250 večjih in manjših plemen. Tako je tudi v Kongu, Tanzaniji, Sudanu je razdeljen na muslimanski sever in poganski jug. Isto velja za Čad in vrsto drugih držav.

Tribalizem — plemenski sistem je težko breme Afrike. Le arabske dežele severne Afrike so nacionalno enotne.

Afriške dežele nimajo svojega jezika. V parlamentu govore francosko ali angleško. Formirani jeziki v našem, evropskem pomenu besede ni. Šele sedaj sestavljajo abecedo za šest najpomembnejših jezikov zahodne Afrike. Odločili so se za francosko transkripcijo. Potem bodo lahko študenti študirali v lastnem jeziku, zdaj imajo na razpolago le francoske pa angleške knjige. Še danes izhajajo listi samo v francoščini ali angleščini. Tako je v Gani, Piemontu afriškega osvobodilnega gibanja; tako je v Nigeriji — ta ima 57 milijonov ljudi — pa, tudi v Tanzaniji, v Keniji.

Nigerija posebej dejansko dva pola. To je vse bolj očitno. Oba državna udara, januarski in julijski, sta to še prav posebno poudarila. Sever je muslimanski, fevdalen in konservativen. Vedno je bil pod vplivom arabske civilizacije. Vsi impulzi so prišli s severa. Muslimani severne Nigerije se klanjajo proti Mekki. V veljavi so še islamski zakoni.

Jug je poganski, deloma pa že pokristjanjen. Zaradi bližine morja, ugodnejšega podnebja, večjih naravnih bogastev, velikih rek itd. se je hitreje razvil. Dominantno plemo na jugu je Ibo, na severu pa Hausa.

Ti dve plemeni tekmujeta za oblast v deželi. Tehnica se bolj nagiba na stran Hausov. Pripadnikov tega plemena je 30 milijonov. Tudi sedanji šef vojaške junte Govon je s severa, vendar ni musliman, marveč kristjan.

Vsi poskusi, da bi zgladili nasprotja med severom in jugom, so se propadli. Dialog bo zelo dolg. Le čas bo zbrisal razlike. Tudi v Italiji so velike razlike med severom in jugom, pa ne bodo v tako veliki državi, kot je Nigerija!

Angleži so vse do letos mislili, da posebej 57-milijonska Nigerija nekaj solidnega, stabilnega. Bili so ponosni na svoje delo v tej državi. Vojaški udar v januarju je razbil vse iluzije. Federacija, na kateri je slonela država, je bila krhka. Zato je januarski režim generala Ironsija skušal cementirati državo

Politični obzornik

na centralističnih osnovah. Pokazalo se je, da je bila ta politika zgrešena. Židovi so začeli pokati, prišlo je do nemirov, posebno močni so bili maja.

Sedanji režim podpolkovnika Govona je obljubil, da bo upošteval posebnosti vsake dežele. S tem je priznal, da je rešitev le v federaciji. Le v sodelovanju vseh je garancija razvoja.

Seveda, preveč ne smemo pričakovati. V Afriki je bilo letos že pol ducata državnih udarov. Kmalu po samih dogodkih se je pokazalo, da so problemi ostali. Odsila je stara »garnitura«, vprašanja so ostala nerešena. Novi ljudje so se morali takoj spoprijeti z njo. Tako je bilo v Braziliji, tako je zdaj v Argentini, tako je tudi v afriških deželah. Spremembe oblasti še ni nič.

Nigerije je ostala preobremenjena s problemi, ki čakajo na rešitev. Še vedno se ukvarja z reševanjem notranjopolitičnih vprašanj. Še vedno ni našla svojega obraza. Zato tudi na raznih konferencah ne more nastopati tako samozavestno.

Vse afriške države, razen arabskih, premagujejo začetne težave, vse skušajo čimprej preskočiti iz 19. v 20. stoletje. Pokazalo se je, da bo ta proces daljši, kot so predvidevali.

Tudi Rim se ni rodil v enem dnevu. Evropa je šla skozi krvavo razdobje. V Angliji so kraljem rezali glave, francoski kralji in cesarji so končali tragično. Libanon so razdrli krvavi konflikti med muslimani in kristjani, Grki in Turki na otoku Cipru se zdaj niso našli skupnega jezika. Irci niso hoteli živeti pod Angleži, leta 1916 so oklicali republiko, leta 1937 je dobila država novo ime — Eire. Severna Irsko — Ulster — pa je postala leta 1921 britanski dominion.

Formiranje države je zelo dolg proces. Za to je toliko dokazov v Latinski Ameriki. Tudi afriške države ne bodo ušle razočaranjem. Garnitura, ki je prišla zdaj na oblast v Nigeriji, je samo prehodna. To je vse samo iskanje boljše rešitve.

Vojaški udari ne rešijo nič. Trajne rešitve predpostavljajo sporazum z vsemi. Vojaškemu udaru sledi kmalu drugi — vrsta presenečenj ni končana.

Se dolgo ne moremo pričakovati dobrih vestih iz Afrike. Edino napovedana proglasitev treh južnoafriških dežel — Bečuanne, Basutolanda in Svazilanda — bo za trenutek razsvetlila afriško senco.

Ko bodo minili prvi svečani dnevi, pa bodo morali že ugotoviti, kako so vse te tri deželice močno odvisne od Južnoafriške unije. Vse so znotraj omejena te unije, vse pošiljajo delavce v rudnike okrog Johannesburga in Kimberleya. Vse so daleč proč od morja in nerazvite.

Afriške države so skušale rešiti svoje probleme s spektakularnimi konferencami. Razpravljali so o združitvi afriških dežel, o uniji, federaciji in konfederaciji. Pozabili so, da je treba začeti graditi hišo pri njenih temeljih.

Nigerija je tipični primer države — nacije, ki se šele formira. Na vse težave, ki bodo še prišle, moramo gledati tudi s tega zornega kota.

Še precej vode bo preteklo pod mostovi Kaira, preden bodo vse afriške dežele našle svoj notranji mir. Zdaj še vedno iščejo času najbolj primerno rešitev.

M. O.

KOMBINAT »MLINOTEST« AJDOVŠČINA

- izdeluje bogato izbiro prvovrstnih jajčnih in navadnih testenin v obratih Ajdovščina in Umag.

Naročnikom pripeljemo blago takoj z lastnimi vozili.

Potrošnikom se toplo priporočamo.

»Hvala ti, slovensko nebo«

Pri Zavodu »Borec« je nedavno izšla knjiga »Kaznilnica v snegu«, delo Gastona G. Charleta, bivšega interniranca v taborišču na Podlublju. Med opisi grozot v taborišču najdemo v tej knjigi tudi mnogo globokih misli in meditativnih vložkov, ki se berejo kakor pesem. V pričujočem odstavku je orisal naravne lepote v naših gorah kot malokdo.

Včasih pa smo doživeli tudi krasne trenutke. Zanje je poskrbelo nebo v raznih letnih časih in urah dneva. In čim više smo stali na gorskem pobočju ali na cestnem ovinku, tem bolj smo uživali; na primer takrat, kadar se je naša delovna skupina bližala vrhu Ljubelja.

Pred svojimi praislim bivanjem v Jugoslaviji nisem nikoli videl takih krasot.

Se Tizianov čopič ne bi bil kos temu bogastvu barv.

Kakor na platnu so si sledile in se prelivala na daljnem obzorju: modra in pastelno rožnata, oranžno in blede rumena, zelena v številnih odtenkih, vijoličasta in blede vijoličasta...

Včasih so se vrstili prameni kakor ogromne stopnice pred čarobnim gradom; včasih so se prešerno razgrinjali kakor dolge spreminjaste rute, videli smo tudi oblake, podobne skladom z žilami prepreženega marmorja, s katerim se tisti v Castellini še zdalec ne bi mogli primerjati; drugi spet so se oblaki na lepem pretrgali in zapluli po presinjeno oceanu kakor fantastično ladje v velikimi, ponosnimi jadrji v pisanih barvah.

To niso bili samo prizori za oči, to je bil tudi duhovni užitek.

Oboje nas je očaralo. Te minute so nam bile plačilo za surovosti, ki smo jih prestali večraj, in za hudino, ki nas je čakala naslednji dan.

Naše oči so pile lepoto te spreminjajoče se podobe, tega ogromnega naravnega kaleidoskopa, in za nekaj časa — kako so bili kratki ti trenutki! — smo pozabili na grozeče, nenehno naperjene puške, in na muhaste kape, ki so bili zmnožni vsakršnega grozodejstva.

Da, ti prizori, ki jih je težko opisati s peresom, so nam od časa do časa lajšali nesrečno usodo, kakor olajša bolezen bolečine od gnojne rane.

Res je, da utegne biti lepota neučinkovito zdravilo za telesno še tako bolnega človeka.

Zato pa ti izrekam zahvalo, nebo nad Karavankami, za tolažilne prizore.

Hvala tudi za prizore, ki si nam jih preskrbelo — vsaj v zadnjih mesecih našega izgnanstva — ko te je napolnilo brnenje bleščočih se bombnikov. Naše oči so spremljale njihov let, kadar je smer njihove poti držala čez naše taborišče.

V trebih krilatih ladij so bile skrite bombe, namenjene njim.

Nam pa so prinašale oznani-lo; slišali smo ga v brnenju motorjev in brali v dolgih belkastih vzporednicah, ki jih je risal na nebo zgoščen izpuh.

Se potem, ko je zračno eska-

driljo pogoltnilo obzorje in so zračni tokovi v višavah raztrgali bombažno bele črte v brezoblične kose, smo v srcih slišali glas, da bo Nemcem kmalu bila ura poraza in kazni in da naj še malo vzdrižimo.

To upanje so nam v zadostni meri potrjevali naši rablji, ki so se jim obrazi pačili od strahu, pa tudi s kletvicami so izdajali svoje občutke.

In da ste jih videli, kako so zijali, ko je zabobnelo in se je stresla zemlja; komaj nekaj minut potem, ko je preletelo nebo več sto letal, so namreč eksplodirale bombe — odvrгла so jih na Celovec.

Pri vsaki eksploziji smo čutili, kako drhti zemlja pod nogami. In živo smo si predstavljali, kako se tresejo Tivtoni v kasarnah...

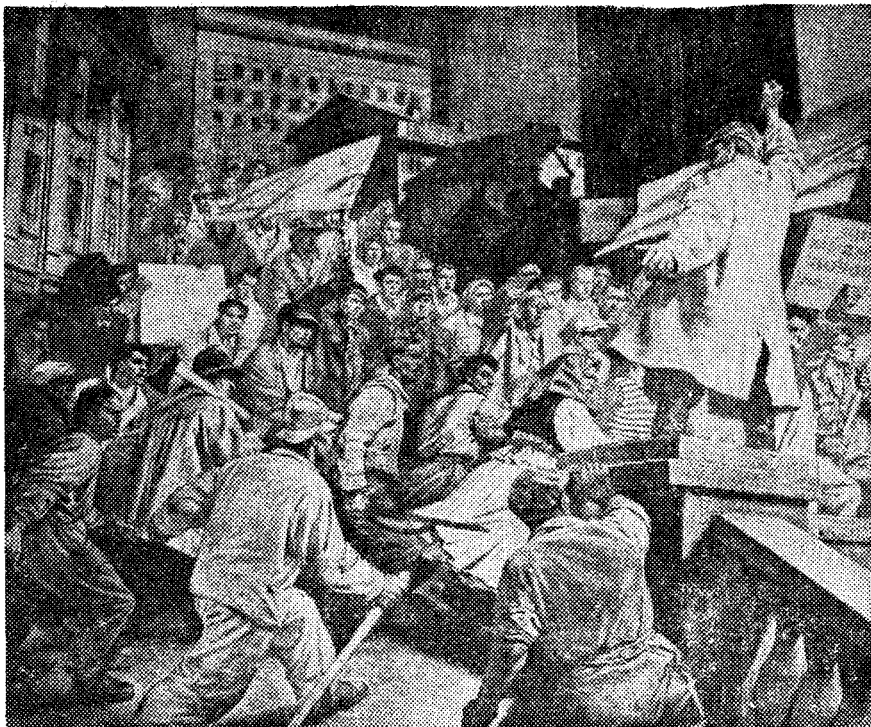
In kako so zijali takrat, ko so za dolgiimi vrstami letečih trdnjav privihrali od tržaškega zaliva brzokrilci lovci in se poglali za črnimi Messerschmitti, ki so iskali rešitve v karavanskem labirintu.

Ptice ujeta je dobila gospodarja. Časi, ko je lahko brez nevarnosti klala, so minili.

Da, slovensko nebo, hvaležni smo ti, da si nas tolikokrat potolažilo in ohrabilo. In zato ti oprostamo hude viharje in ne navadne nevihte, ki so bičale naše na balin ostržene glave, pa metež, v katerem so drhteli naši premraženji životi in ki nam je večal muke, ko smo merili pot z opraskanimi, golimi nogami.

Jubilejni dogodki na znamkah

Jubileji oziroma pomembne obletnice iz polpreteklih dni zgodovine jugoslovanskih narodov, torej narodnoosvobodilna borba, so bili že večkrat hvaležno gradivo za jugoslovanske znamke. Tako so izdali jugoslovanske znamke z motivi iz NOB oziroma ljudske revolucije leta 1951, drugič pa leta 1961. Ob 25-letnici vstaje jugoslovanskih narodov pa je Skupnost jugoslovanskih PTT podjetij izdala spet priložnostne znamke: na vseh jubilejnih znamkah je upodobljen isti motiv — bakreni ščit, tri figure na ščitu pa simbolično prikazujejo upor in revolucijo. Znamke, ki so jih natisnili v 250.000 izvodih, imajo naslednje vrednosti: 0,20, 0,30, 0,85 in 2 dinarja.

Philipp Wiebe: Pred zaprtimi vrati

Gre pravzaprav za precej preprosto ljubzensko zgodbo, ki se dogaja v nekem nemškem mestu v zadnjem desetletju pred vojno in med njo. Glavna junaka sta sin industrialca in židovsko dekle, med katerima se že od otroških let plete simpatija in ljubezen. Toda dekle je židovskega rodu in s prihodom nacistov na oblast je konec vsega legega. Dekletov oče ubije sebe in mater, dekle pa skriva fantov oče najprej v svoji hiši, nato v svoji lovski koči, končno pa jo skriva v svoji hiši. Medtem kmalu njegov sin na fronto. Toda po vojni in ujetništvu, ko se vrne domov, ne najde več dekleta, ki se je sama ubila. Mož, kateremu so jo zaupali, jo je zlorabil in dekle je v obupu skočilo pod vlak.

Seveda so to le najbolj skopi obrisi zgodbe, ki ji bralec sledi z rastočo pozornostjo, zgodbe, ki obravnava precej dolgo obdobje in ki se dogaja deloma v sami Nemčiji, deloma na fronti. Pripoved je zato že sama po sebi zanimiva, zlasti ker je pisatelj poleg te osrednje zgodbe povezal v svoj roman vrsto različnih usod in ustvaril tako zanimivo zgodbo, ki jo bo vsakdo rad prebral.

Podobnih zgodb o neizpolnjenih ljubzenskih hrepenenjih je v literaturi veliko. Toda roman »Pred zaprtimi vrati« ima globoko idejno in etično noto; prav zaradi tega zasluži, da ga spoznamo.

Roman namreč obravnava židovsko vprašanje in prikazuje tragično usodo židovske družine, predvsem mladega židovskega dekleta. Roman je napisan kot obsodba vseh rasističnih zablod. Pisatelj skuša v svojem delu tudi analizirati vzroke, ki so Nemčijo privedli v razizem in množično ubijanje. Ob enem pa je roman »Pred zaprtimi vrati« tudi obsodba vsakršnega nasilja/obsodba vojne in nepotrebnih strahot. Tako nam torej knjiga pove mnogo več, kot bi sicer sklepali pa sami zgodbi, ki res ni kaj posebnega.

Roman »Pred zaprtimi vrati« je izšel v originalu nedavno, saj je pisatelj šele leta 1960 izdal svoje prvo delo. To dokazuje, da je še danes, toliko let po padcu nacizma, v Nemčiji še vedno aktualno vprašanje židovstva in rasizma. Romana smo lahko tem bolj veseli, ker ga je napisal Nemec.

Slovensko izdajo je oskrbela založba Obzorja, roman pa je lepo prevedel Franc Šrmpf.

S. R.

NAŠE VRSTE SE REDČIJO

JANEZ MUŠIČ-PLATIN

Iz naših vrst je smrt iztrgala tovariša Janeza Mušiča-Platina iz Trzina, po domače Blaževca Johana. Umrl je 15. julija.

Takoj po zasedbi Jugoslavije je pokazal svojo zavednost. Kmalu ga srečamo med prvimi, ki so zbirali orožje za partizane in jim drugače pomagali. Sodeloval je s prvimi raškiškimi partizani in 1. kamniškimi bataljonom. Kot je raslo osvobodilno gibanje, tako je rasel tudi Platin. Bil je aktivist in partizan, udeležil se je mnogih bojev od Rašice do Kamnika in Črničva. Bil je tudi obveščevalec. Okupatorji so ga nekoč zaradi izdajstva prijeli, 4 mesece je predsedel v Begunjah, pred tem pa so ga skoraj do smrti pretepli v kamniških zaporih. Kljub vsem težavam pa je bil vedno vesel in veder.

Izlok

Likovna razstava ob 30-letnici boja proti fašizmu

V nedeljo, 7. t. m. bo otvoritev že druge letošnje likovne razstave v Vidmu ob Ščavnici. Na prvi je samostojno nastopil Stane Kumar z deli, posvečenimi naši predvojni in medvojni revolucionarni borbi. Ta razstava pa nosi naslov »Trideset let našega in mednarodnega boja proti fašizmu«. Tako kot prva, je tudi ta likovna prireditev plod dolgotrajnega iskanja in zbiranja del, nastalih v ilegali,

vojni ali pregonih. Razstava ima mednarodni značaj po sestavi umetnikov in njihovih delih.

Jose Ortega, doma iz Španije, ki je prebegnil po osmih letih Francovih zaporov v Francijo, kjer še živi. Augustin Ibarrola, ki ga je Francova policija aretirala 1. 1962., obsodila na devet let težke ječe in še danes sedi v zloglasnih zaporih Burgosa. Američanka Adelyne Cross-Erison, ki živi v Stokholmu in je bil njen mož tudi španski borec. Sodelujeta dva Nemca (DRN) Hans Grunding in njegova žena Lea. Oba sta bila znana antinacistična borca v predvojni Nemčiji. Prvi je bil do svoje smrti rektor Akademije v Dresdenu. Vdova Lea pa je še danes redna profesorica na tej Akademiji, je pa tudi članica Akademije znanosti in umetnosti v Berlinu. Pred mnogimi leti je postala članica CK Enotne nemške delavske stranke. Naš slikar in grafik Božidar Jakac razstavlja portrete naših starih revolucionarjev in španskih borecev. Ljubo Ravnikar prikazuje svoja predvojna leta z revolucionarno tematiko. To obsežno Ravnikarjevo predvojno delo je nam skoraj nepoznano. Stane Kumar sodeluje s predvojnimi socialnimi motivi in ilustracijami ter deli, ki so nastala ob španski državljanski vojni. Kumar je sodeloval pri nas pri zbiranju španskih prostovoljcev, ki jih je vodil prek Karavank, kasneje pa je v Zagrebu organiziral Rdečo pomoč in jih pošiljal v taborišča v Franciji.

Pri nas ne poznamo kaj prida tega razdobja zgodovine. Kako veliko zanimanje kaže zanj naša javnost, posebno pa mladi, je pokazala razstava Staneta Kumarija v Celju, ki jo je obiskalo več tisoč ljudi, in kasneje v Vidmu ob Ščavnici, kamor so prihajali obiskovalci iz oddaljenih štajerskih in prekmurskih, celo iz avstrijskih predelov.

I. K.

Borci, obiskujte kinopredstave

- KINO CENTER, KRANJ**
10. avgusta ob 18. in 20 uri — SEDEM JIH JEZDI V PEKEL, ameriški barvni CS film
11. avgusta ob 18. in 20 uri — SEDEM JIH JEZDI V PEKEL, ameriški barvni CS film
- KINO STORŽIČ, KRANJ**
10. avgusta ob 18 uri — SALAMBO, franc. barvni CS film ob 20 uri — ORLI ZGODAJ LETAJO, jug. barvni film
11. avgusta ob 17 in 20 uri — NAVARONSKA TOPOVA, ameriški barvni CS film. Vstopnina zvišana
- KINO RADIO, JESENICE**
9.-10. avgusta — HARLOW, ameriški barvni CS film
11. avgusta — ROBIN HOOD, ameriški barvni film
12. avgusta — GIUSEPPE V VARSAVI, poljski film
13.-14. avgusta — AMANDUS slovenski barvni CS film
15. avgusta — MORGANOVI GUSARJI, ameriški CS film
16.-17. avgusta — ZLOČIN V PENZIONU, nemški film
- KINO PLAVZ, JESENICE**
10. avgusta — ROBIN HOOD, ameriški barvni film
11.-12. avgusta — SEVA, madžarski film
13.-14. avgusta — ZLOČIN V PENZIONU, nemški film
15.-16. avgusta — AMANDUS, slovenski barvni CS film
17. avgusta — CLOVEK Z ZLATO PISTOLO, ameriški barvni CS film
- KINO DOVJE — MOJSTRANA**
11. avgusta — SPARTAK, ameriški barvni CS film
13. avgusta — SEVA, madžarski film
14. avgusta — HARLOW, ameriški barvni CS film
- KINO KOROSKA BELA**
13. avgusta — GIUSEPPE V VARSAVI, poljski film
14. avgusta — SPARTAK, ameriški barvni CS film
15. avgusta — ZLOČIN V PENZIONU, nemški film
- KINO KRANJSKA GORA**
11. avgusta — HARLOW, ameriški barvni CS film
12.-13. avgusta — SPARTAK, ameriški barvni CS film
14. avgusta — GIUSEPPE V VARSAVI, poljski film

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Zato pa so se v Londonu začele težave. Sezname izginulih so pregledovali uradi, za katerih obstoj hvala bogu nisem vedel, pa tudi uradi, ki sem jih bil že pozabil. Vendar pa sem tako ahko ugotovil, kako velikanske težave bi bil imel, ko bi bili zmenjavali sporočila med Londonom in pomorskim atašejem v Madridu po običajni poti.

Pomorski oddelek za oporoke je hotel vedeti, ali je kapetan Martin naredil oporoko, in kje je, če jo je sestavil.

Generalna sanitarna direkcija je hotela vedeti, ali je kapetana Martina ubil sovražnik, ali je pozneje umrl za ranami, ali je umrl pri opravljanju aktivne službe ali drugače, tako da bi bilo vse mogoče vpisati v statistične razpredelnice.

Na srečo se je izkazalo, kako pametno je bilo, ko sem že nekaj ukrenil vse potrebno, da ne bi raziskave o usodi kapetana Martina ali kakšnega izmed njegovih dokumentov dvignile revež prahu. Za zgoraj omenjene zahteve sem zvedel dovolj zgodaj, da sem lahko preprečil njihovo širjenje, vendar pa sem moral zadevo urediti z ustreznimi uradi.

Belil sem si lase, kaj naj jim odgovorim. Oddelka za oporoke seveda nisem mogel poslati k pravnim zastopnikom Messena and Co., ki so bili pisali kapetanu Martinu glede njegove oporoke, preden je odpotoval.

Kako prav imajo ljudje, ki pravijo: »Kdor se enkrat zlaže, vedno lagal.« Zdaj sem to sam občutil.

Vodjem oddelkov sem bil izjavil, naj se ne vznemirjajo radi kapetana Martina, naj ne računajo nanj in naj se ne nimajo, kako je umrl. Pojasnil sem, da je bil poseben agent, je moral opraviti zelo pomembno nalogo in da je zaradi rnosti in zanesljivejšega uspeha akcije dobil čin kapetana ornariških strelcev, seveda s pristankom prvega lorda admilitete.

Konec koncev je bila to resnica. Seveda pa jim nisem povedal, da je bil takrat mož že mrtev!

Ob podpori direkcije pomorske obveščevalne službe sem si vseh zainteresiranih dosegel nujno zatrdilo, da bodo varovali skrivnost in da bodo v svojih oddelkih poskrbeli za ustrezno ravnanje.

SEPTEMBRA 1943 JE ESESOVSKI POLKOVNIK OTTO SKORZENY SKUPINO PADALCEV OSVOBODIL UJETEGA ITALIJANSKEGA DIKTATORJA MUSSOLINIJA IZ ZASTRAZENEGA HOTELA »CAMBO IMPERATORE« V GRAN SASSU. DANES JE SKORZENY BOGAT INDUSTRIALEC, KI ŽIVI NAJVEČ V ŠPANIJI

Tako je bila za nami doba največje nevarnosti, da bi se »je izmuznil« kakšen podatek.

Naj dodam, da sem čez nekaj let, ko sem bil že demobiliran in ko so se vedno sestavljali razne sezname, dobil nujno »bilo, naj se oglašim v mornariškem obveščevalnem oddelku. Dobili so še nekaj vprašanj o kapetanu Martinu, zato so me prašali, kaj sem takrat storil, da sem dal zadovoljive odgovore.

Razen teh težav ob seznamu umrlih operacija »Meso za masteto« ni več sodila v naše področje. Mi smo odigrali svojo vlogo. Prav tako sta jo odigrala poročnik Jewell in kapetan Martin.

Kaj so počeli Nemci?

XII. POGLAVJE

ZDAJ STE VI NA VRSTI, GOSPODJE NEMCI!

Konec maja, junija in julija 1943 so naši upi v uspeh operacije sloneli le na prepričanju o nemški infiltraciji v Španiji in na nemški lahkovernosti.

Prepričani smo bili, da se nam je posrečilo posredovati emcem vse dokumente, ki smo jih bili dali kapetanu Martinu. Iede na to so bili vsi elementi tako popolni in tako prepričivi, da ne bi niti ena vohunska služba dvomila, da je pred n nacionalno zmago.

Predstavljali smo si šefe nemške obveščevalne službe, kako si zadovoljno manajo roke. Gotovo so prekipeli od veselja ob misli, kako odlično so bili izpeljali svojo vohunsko organizacijo v Španiji in kako so se bili povezali z osrednjimi uradnimi krogi te dežele — na kar je bil še posebno ponosen admiral Canaris (šef nemške vojaške in vohunske obveščevalne službe. — Op. prev.) — tako da so njihova prizadevanja končno le obrodila sadove.

V preteklosti je morala ta organizacija priskrbeti Berlinu veliko podatkov o premikih ladij skozi gibraltarsko ožino, kakor tudi informacije, ki so bile zbrane v Angliji in Ameriki — in ki so jih posredovali prek Madrida — kar je bilo nekaj popolnoma običajnega pri takšni organizaciji.

Po drugi plati pa je bilo jasno, da ga je organizacija krepko polomila glede zavezniške invazije v severni Afriki. Kolikor smo lahko presodili, je Nemci niso pričakovali.

Tako je slovita organizacija naposled le dobila zadoščenje. Tudi za izkušenega obveščevalnega oficirja je nezasiščen uspeh, če lahko posreduje svojemu vrhovnemu poveljstvu kopijo pisma, ki ga je bil napisal podnačelnik štaba poveljniku sojujoče se armade! To pomeni uresničenje ambicioznih sanjarij iz otroških let!

Se kot mlad fant se je Jože Lacko povezal z delavskim razredom ter njegovim revolucionarnim bojem. Kmalu ljudje v njem niso gledali samo borca za pravice kmečkega človeka, ampak tudi dobrega in plemenitega človeka, ki je hotel vsakomur pomagati. Zato so se njegovega vpliva kmalu oblastniki zbal, pa tudi Nemci in nemčurji ga niso radi gledali. Ptuj je bil namreč tiste čase nekakšen nemški otok na slovenski zemlji. Mesto je štelok kakih 3000 ljudi, v okraju je bilo 73.000 prebivalcev. S kmetijstvom se jih je ukvarjalo tri četrtine. Na zemlji je gospodovala pešiča bogatašev, večidel Nemcev. Oblastniki so včasih skušali pomagati z brezplačno delitvijo manjših količin koruze in manjšimi javnimi deli.

predvojnih komunistov je začelo kazati sadove...

Tiste čase so v Slovenskih Goricah ustanovili partizansko četo. Nekaj dni pred usodnim spopadom v Mostju sta se ji Lacko in Franc Kramberger pridružila. Lacko je sprejel v četo tudi Franca Kneza, navideznega pristaša osvobodilnega boja. Toda ta se je potuhnil, dejansko jih je hotel izdati in s tem rešiti svojega 15 let starega sina, zaprtega v Celju. Ko je četa počivala v gozdiku ob potoku Pesnici pri Mostju, je poslal v Ptuj na gestapo sporočilo, kje so. Gestapovci so organizirali napad na partizane. Prvi je omahnil Kramberger, za njim Reševa Vinko ter Kostja, nato pa Alojz Zavec. Hudo ranjenega Draga Stojka so ujeli in je naslednjega dne umrl. Prav

privezan na žgočem soncu, trpel je žejo in neznosne muke, proti večeru pa so ga odpeljali v zapor. Še isti večer so ga pričeli zasliševati v posebni sobi. Čeprav je bil pri koncu z močmi, niso od njega mogli zvedeti ničesar. Ponovno so ga pričeli tepsti in drugače mučili. Eden izmed gestapovcev je šel celo po klešče in mu z njimi začel puliti nohte z nog. Priče vedo povedati, da je ob tem dvakrat močno zavpil in na vprašanje, zakaj se je bojeval proti Nemcem, odgovoril, ker to hoče ljudstvo. Ko so ga silili, naj pove kaj o svojem delu, je rekel: »Ne, in tisočkrat ne!«

Lacko so ujeli 10. avgusta 1942, umrl pa je v ptujskih zaporih 18. avgusta pozno ponoči, oziroma so ga umorili, ker njegovo telo ni več moglo prena-

Junaško je zrl smrti v oči

Najprej so se pri Lacku začeli zbirati komunisti. Dajal jim je prostor za sestanke, prihajali so ilegali in pri njem prenočevali. Podpiral je stavekajoče in pomagal jetnikom. Nazadnje se je še sam znašel v zaporu. Ni klonil, vrnil se je še bolj odločen. Ljudje so ga začeli vabiti na razne shode v bližnji, potem pa še v daljni okolici. Govoril jim je o sodelovanju med kmeti in delavci. Nekoč mu je okrajni načelnik prepovedal, da bi govoril v gostilni »Pri belem križu«, toda ljudje so protestirali in načelnik je moral prepoved preklcati.

Leta 1932 so Lacka sprejeli v komunistično partijo. Tik pred vojno je bil interniran v Medjurečju v Srbiji. Ob nacističnem napadu ga najdemo med prostovoljci. Prispel je že do Novega mesta, ko je Jugoslavija kapitulirala. Vrnil se je po skrivnih potih, da ga ne bi ujeli. Kmalu po vrnitvi je bil pri njem sestanek, kjer so se dogovorili o zbiranju orožja in ustanavljanju odborov za osvobodilni boj. Junija 1941 je imel več sestankov po vaseh, začele so se akcije: Nemci so nekako zasutli, kdo jim meša strene, in so ga že 25. julija aretirali. Vendar se jim je znal izviti, pri njem niso našli nič obremenilnega. Kmalu so ga izpustili.

Zdaj je vedel, da ni več var. Vrstile so se aretacije njegovih sodelavcev, nekatere so postrelili. Dne 5. novembra 1941 so spet prišli ponj, pa ga na srečo ni bilo doma. Skupaj s sodelavcem Francem Osojnikom se je umaknil z ilegalo. V prvi polovici 1942 se je osvobodilno gibanje v Ptuj in okolici močno razraslo kljub pritisku nacističnih oblasti in kljub številnim Nemcem in nemčurjem. Dolgoletno delo

tako so ujeli Alojza Pukšiča in ga oktobra 1942 ustrelili v Mariboru. Izdajalec Knez se je vdal, prav tako Čeh, ki je kmalu začel izdajati. Iz obroča so se rešili samo trije. Lacko, tretji Rešev (Mirko) in Osojnik. Mirko Reš se je zaradi obupa nad porazom in smrtjo obeh bratov še istega dne blizu domače hiše ustrelil. Med Nemci sta padla dva orožnika.

Nemci so bili razočarani, ker med padlimi ali ujetimi ni bilo Lacka. Ta se je ranjen splazil v hlev Franca Horvata v Spodnjem Velovleku. Tam je preživel ostanek noči, naslednji dan in noč, kar je postalo zanj usodno. Kmet ga je namreč izdal. Za to je dobil visoko nagrado v denarju — čez dobro leto pa partizansko kroglo.

Ko so gestapovci zvedeli, kje je Lacko, so takoj odšli ponj s kamionom. Z njimi je šel tudi svetnik Bauer, ki ga je hotel prvi videti med nacističnimi funkcionarji. Vedel je tudi, da se Lacko ranjen ne bo mogel upirati.

Ujetega Lacka so takoj začeli silovito pretepati, nato pa so ga vsega krvavega vrgli na avto ter odpeljali v Ptuj. Se podnevi so Lacka vsega krvavega, bosega in z obvezanim čelom vodili po ptujskih ulicah, ga kazali takega ljudem in ga sramotili. Na prsi so mu privezali velik kos lepenke z napisom: »Jaz sem vodja banditov in morilec J. Lacko.« (Seveda je bil napis v nemščini.) Nekateri Ptujčani so metali vanj kamenje, ga pljuvali in sramotili, drugi, večina, pa so z njim sočustvovali, toda niso mu mogli pomagati.

Nazadnje so Lacka privezali k plotu pred sedežem gestapa in mu tablo, ki jo je prej imel privezano okoli vratu, potisnili v roke. Več ur je bil

šati muk. Gestapovci so skušali to skriti pred javnostjo in so zahtevali od zdravnika, naj podpisuje izjavo, kako je Lacko napravil samomor, toda zdravnik ni privolil. Napisal je, da je Lacko umrl zaradi poškodb na glavi in izliva krvi v možgane. Truplo so pokopali k drugim padlim partizanom v kotu pokopališča, kamor so prej odmetavali vence in druge odpadke. Preden so ga pokopali, so ga še enkrat fotografirali.

Lackova smrt je bila za osvobodilno gibanje velika izguba. Toda Lackov duh ni umrl. Osvobodilno gibanje se je po krajšem tistišju spet razmahnilo. V začetku leta 1944 je bil ustanovljen Lackov bataljon, ki je kmalu prerasel v odred. Po vojni je dobil red narodnega heroja. Vzdali so več spominskih plošč v spomin na njegovo delo in smrt, po njem se imenuje šola v Vidmu. Mnogi starejši Ptujčani pa se še vedno živo spominjajo njegovega junškega držanja pred krvniki.

Franjo Hovnik

Kako je urejeno invalidsko varstvo v Franciji

V Franciji je približno 2 milijona ljudi, ki uživajo razne pravice na podlagi zakonskih predpisov o invalidskem varstvu. To so: invalidi iz prve in druge svetovne vojne in iz kolonialnih vojn, pripadniki odporniškega gibanja, politični interniranci in deportiranci, civilne žrtve vojne, vdove in otroci umrlih težkih invalidov in osebe, ki jih je le-ta vzdrževal. Sistem varstva je zelo razvit. Invalidnino, ki je temelj varstva, dopolnjujejo drugi prejemki, ki pa so odvisni od tega, kako dolgo je bil nekdo v vojaški službi, od stopnje invalidnosti, zdravstvenega stanja, starosti itd. Pripadniki obojestranih formacij odporniškega gibanja uživajo po teh zakonih enake pravice kot vojaške osebe, a invalidi iz aktivne vojaške službe imajo znatno večje prejemke od invalidov — internirancev in deportirancev, oziroma civilnih vojnih žrtev.

Invalidnost ugotavlja posebna komisija vojaških zdravnikov iz naborne komisije, a odločbe izdaja direkcija za pokojnine pri ministrstvu za varstvo borcev. Način ugotavljanja invalidnosti se nekoliko razlikuje od našega, kajti invalidnino priznavajo že za 10-odstotno invalidnost, odstotek invalidnosti pa se od 10 odst. dviga do 23 odst.

Najnižja invalidnina je 300, a najvišja 84.000 novih frankov letno. Invalidi z nad 100-odstotno invalidnostjo prejemajo tako imenovano — super invalidnino, a vojaškim invalidom se invalidnina odmerja po činu,

ki ga je invalid imel, ko je bil ranjen.

Razen invalidnin prejemajo posamezni invalidi tudi ta ali oni dodatki: za TBC, za tujo pomoč, za nezaposlenost, dalje družinski dodatek, ortopedski dodatek itd.

Invalidnost internirancev in deportirancev ugotavljajo poposebnem pravilniku, ki ga je izdelala skupina zdravstvenih strokovnjakov, ki se bavijo s preiskovanjem posledic interna-

cije. Razlika med invalidninami internirancev in deportirancev ter pripadnikov odporniškega gibanja so precejšnje. Tako znaša npr. invalidnina 85-odst. invalida, udeleženca odporniškega gibanja 700 novih frankov mesečno, medtem ko dobi interniraneec za enako invalidnost le 350 novih frankov. Pravico do 50 odst. invalidnine imajo žena, otroci in starši invalidov, toda samo v primeru, če je bila smrt posledica invalidnosti.

Skrb za vojne veterane v Franciji

Nacionalni urad je javna socialna služba za varstvo moralnih in gmotnih zadev vojnih veteranov v Franciji, ki jim nudi pravno in tudi drugačno pomoč pri urejanju določenih socialnih zadev. Ta služba istočasno koordinira dejavnost upravnih organov, bojevniških organizacij in drugih javnih služb, ki se ukvarjajo z varstvom borcev. Nacionalni urad izdaja legitimacije o pripadnosti določenim kategorijam borcev (odporniške gibanje, politični interniranci in deportiranci, žrtve fašističnega nasilja in sl.), izdaja potrdila za znižano vožnjo v mestnem in medmestnem prometu, na železnici, letalu in na drugih prometnih sredstvih; skrbi za šolanje vojnih sirot ter za prekalifikacijo in strokovno usposabljanje borcev, za preskrbo starih vojnih veteranov, vdov borcev in podobno. Ta služba upravlja več počitniških domov za vojne ve-

terane, šole za njihovo prekalifikacijo in rehabilitacijo itd. Nacionalni urad daje tudi posojila in pomoč vojnim veteranom in njihovim družinam. Urad tudi posreduje in garantira za posojila in kredite za vojne veterane pri Narodni banki. Te kredite dobivajo pod zelo ugodnimi pogoji.

Za vso to dejavnost dobiva Nacionalni urad dotacije od vlade, a mimo tega organizira tudi razne zbiralne akcije ob priložnostih narodnih praznikov, dobiva tudi darila in prispevke gospodarskih in drugih organizacij, pa tudi od posameznikov.

Za urejanje zadev vojnih veteranov skrbi tudi 50 raznih bojevniških organizacij, v katerih so le-ti vključeni. Te organizacije v Franciji so zelo aktivne, pomagajo svojemu članstvu, med seboj sodelujejo predvsem pri izvajanju zakonskih predpisov v korist svojega članstva.

Zavaroval se je... Podpredsednik ZDA Humphrey je odgovoril novinarjem, ko so ga vprašali, kako le živi v senci predsednika Johnsa: »Imam ženo, ki me ima rada, imam prijatelje, ki me prenašajo, poleg tega pa ima moja družina trgovino z mešanim blagom... za primer, če bi se morebiti kaj spremenilo na slabše...«

Stopnjevanje pametnosti. Bivši zahodnonemški kancler Adenauer je odgovoril na očitke, da je precej spremenil svoja prejšnja politična stališča: »Ni potrebno, da bi človek imel v politiki vedno isto stališče, ker ne morete nikomur prepričati, da ne bi sčasoma postal pametnejši, kot je bil...«

Češki aforizem: »Najprej in predvsem človek!« so rekli ljudje, in so si stvari, ki so jih zaplenili potnikom, razdelili šele po kosilu.

»De Gaulle je bil do volitev monarh brez krone, zdaj pa je predsednik brez avreole (sijaja) monarha...« je rekel neki bivši francoski premier.

Najbolj senzacionalna novica v ZDA bi bila... Neka anketa, ki je zajela 150 ameriških žena, izdajateljic in glavnih urednic raznih listov, je pokazala, da bi bile med najbolj senzacionalnimi novicami v ZDA tele izmišljene vesti: »Jacqueline Kennedy se znova poroči...« »Svetovni mir je zagotovljen...« in »Ženska je postala predsednica v ZDA.«

Znamenje zaostalosti. Češki pisatelj Ivan Olbracht je v neki gostilni naročil juho; v njej je našel dva komarja. Poklical je natakarja in mu razburjeno dejal: »Prosim vas, kaj pomenita ta dva komarja v juhi?« Natakar mu je mirno odgovoril: »Gospod, še sanja se mi ne, kaj to pomeni. Si cer pa pomeni verjeti v razna znamenja, da je človek, ki kaj takega verjame, zaostal...«

Češki aforizem: Ko kdo samega sebe obsodi, tedaj stori to samo — pogojno...

»Pekla se ne bojim, bojim se le možnosti, da bi dobil, če bi prišel v nebesa, mesto poleg kakšnega butca.« je izjavil znameniti nemški kritik Heinrich Heine, ko je ob neki priložnosti govoril o posmrtnem življenju.

Zanesljiva informacija. Ameriški poslanik v Južnem Vietnamu Cabot Lodge ki je bil nedavno prišel v Washington na posvetovanje, je izjavil na tiskovni konferenci: »Kdor trdi, da razume, kaj se dogaja v Vietnamu, je slabo informiran.«

»Pravi italijanski minister za turizem je sonce«, je izjavil v nekem intervjuju šef italijanske turistične propagande Nino Cattaro.

Narobe svet. Dunajski časopis »Die Zukunft« piše o političnem položaju, ki je nastal v Avstriji po razpadu koalicije med Socialistično in Ljudsko (katoliško) stranko: »Revolucionarji so se utrudili, malomeščani pa se gredo upornike.«

Cedna družba... »Zenske, sloni in general de Gaulle nikdar ne pozabijo, če jim je kdaj kdo kaj hudega prizadel.« je napisal v nekem članku Paul Renaud, francoski politik in bivši premier o odnosu de Gaulleja do ZDA.

Kdo se boji miru? Nedavno je na newyorški borzi občutno padla vrednost delnic velikih industrijskih, zlasti še vojno-industrijskih podjetij. Časnik »Washington Post« je napisal o tem: »Padec delnic na borzi pripisujejo v prvi vrsti govoricam o novih poskusih za doseg miru.«

»Največje težave ameriške politike so prav tam, kjer si jih mi sami ustvarjamo«, je potožil znani ameriški zunanje-politični komentator W. Lippman.

● Ohridsko jezero štejejo med visoka jezera. Njegova površina, ki obsega 348 kvadratnih kilometrov, ima nadmorsko višino: 693 metrov. Njegova največja globina znaša 286 m.

● V ZSSR so 1964. leta načrpali 221.000.000 ton nafte in 110.000 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina. Letos bodo — pričakujejo — načrpali 243.000.000 ton nafte in 130.000 milijonov kubičnih metrov zemeljskega plina.

● V ZSSR so lani izdelali 486.000.000 parov čevljev. Po gospodarskem načrtu mora proizvodnja 1970. leta doseči 610 do 630 milijonov parov čevljev.

Zanimivo

● Letošnja proizvodnja oljnih semen, olja in živalskih maslač — po cenitvah — dosega približno 35.300.000 ton, za 2% več kot lani, ko je bila proizvodnja rekordna.

● Dve tretjini izvoza surovega masla prideta iz treh dežel, iz Nove Zelandije, Danske in Avstralije. Surovo maslo kupujejo v glavnem evropske dežele, zlasti Velika Britanija. Nova Zelandija je največji izvoznik masla na svetu, Nizozemska pa največji izvoznik sira. Največ sira kupujeta Velika Britanija in Zahodna Nemčija. Največji izvoznik jaje je prav tako Nizozemska, po njej pa pridejo po vrstnem redu: Poljska, Belgija, Danska, Bolgarija in Izrael. Glavni kupec jaje na svetovnem tržišču je Zahodna Nemčija.

● 1961/65. leta je znašal svetovni pridelek paradižnika 18.500 tisoč ton. Stirje največji pridelovalci paradižnika so: ZDA (te pridelajo približno 5.000.000 ton na leto); Italija (okrog 3.000.000 ton); Španija (približno 1.200.000 ton) in Bolgarija (okrog 700.000 ton na leto). V sorazmerju s številom prebivalstva pa gre Bolgariji, kot pridelovalki paradižnika, prvo mesto na svetu.

● Banane. V Evropi uspevajo banane samo v Španiji (na Kanarskih otokih) in v Portugalski (na otoku Madeiri). Celotni pridelek banan na svetu znaša 13 milijonov ton na leto, pridelke banan na Kanarskih otokih in na Madeiri pa samo 200.000 ton na leto ali komaj 1,5% celotnega svetovnega pridelka. Največji pridelovalci banan na svetu so južnoameriške dežele (48% celotne svetovne proizvodnje), nato azijske dežele (25,5%), srednjeameriške dežele (18,2%). Afrika je udeležena v svetovnem pridelku banan s količino, ki ustreza 5,8% celotne svetovne proizvodnje. Avstralija in Oceanija skupaj pa s količino, ki ustreza komaj 1% celotne proizvodnje na svetu. Največ banan uvozijo ZDA in Kanada.

● Skoraj dve tretjini celotnih svetovnih rezerv nafte imata Blizniji vzhod in Severna Afrika. Med arabskimi deželami načrpajo največ nafte v Kuvajtu, ki je 1964. leta s proizvodnjo 109.714.344 ton nafte bil na četrtem mestu na svetu. Na prvem mestu na svetu so ZDA, na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Venezuela. Med arabskimi deželami je na drugem mestu Saudska Arabija s 85.793.750 tonami, nato Irak z 61.315.000 tonami, Libija z 41.389.030 tonami in Alžirija s 26.227.240 tonami nafte na leto.

● Električne centrale na Poljskem — skupaj jih je 381 — se lani dale okrog 44.000 milijonov kWh električne energije.

● Skupno število Evropejcev, katerih materinsčina spada v germansko skupino, znaša 165.000.000, skupno število Američanov, spadajočih v to skupino pa znaša nekaj več ko 180.000.000. V Avstraliji in na tihomorskih otokih uporablja jezik iz germanske skupine približno 10.000.000 ljudi, v Južnoafriški uniji pa okrog 3.000.000 ljudi. V germansko jezikovno skupino spadajo: švedski, danski, norveški, nemški, nizozemski, frizijski (na Nizozemskem) in angleški jezik.

● Dokumentacijski center pri sovjetski akademiji znanosti in umetnosti v Moskvi je nedvomno eden izmed največjih tovrstnih znanstvenih zavodov na svetu. V centru je redno zaposlenih 1400 ljudi, ki pregledujejo 14.000 najrazličnejših publikacij iz 84 držav. Polovica zaposlenih ima visokošolsko izobrazbo. Poleg ljudi, zaposlenih v samem centru, sodelujejo še 12.000 zunanjih sodelavcev. V zavodu registrirajo vsak časniški ali časopisni članek. Poleg naslova članka vpšejo še vsebino članka v izčrpen izveščik. Institut izdaja mesečni bilten, letno pa še katalog, tako da ni treba znanstvenikom in publicistom izgubljati dragocenega časa z iskanjem po arhivih in s prebiranjem časnikov in časopisov.

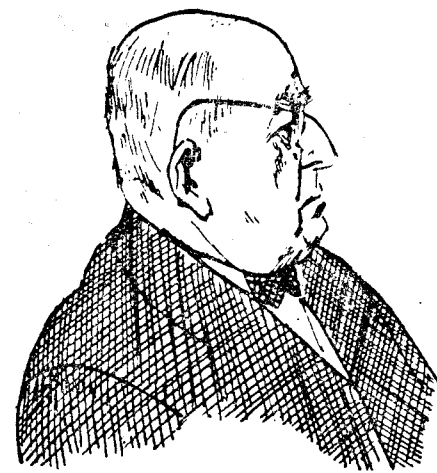
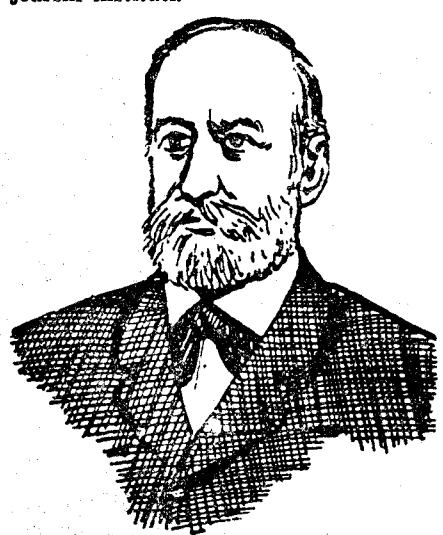
● OZN je imela 1954. leta 60 članov, danes jih ima že 117. Država, ki ima največ prebivalstva na svetu — LR Kitajska — pa še vedno ni članica te organizacije.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Naši narodi so kljub stoletnemu suženstvu in nenehni borbi za svobodo prispevali pomemben delež k razvoju znanosti v svetu. Mnogo naših znanstvenikov je zaslovelo daleč prek meja domovine. Mednje štejemo tudi matematika, fizika in optika (1566—1626) iz Dubrovnika. Svojemu prijatelju Galileju je pomagal konstruirati znani astronomski daljnogled. Njegovo ime?

Kdo je slovenski znanstvenik na sliki (1835—1893)? Njegovo delo je obsegalo vse veje teoretične in eksperimentalne fizike; prvi je izračunal temperaturo površine sonca (5.000—6.000° C). Bil je tudi velik rodoljub. Baval se je s književnostjo, prevajal ruske pisce in sodeloval pri Slovenskem glasniku. Po njem se imenujejo trije jugoslovanski jedrski inštituti.

Srbski znanstvenik na sliki je bil strokovnjak za mehaniko, privlačilo pa ga je tudi proučevanje vsemirja. Po vsem svetu je zaslovel s tako imenovano astronomsko teorijo klimatskih sprememb, s pomočjo katere je ugotavljal podnebje izpred več sto tisoč let. Proučeval je tudi podnebne razmere na drugih planetih, posebno na Merkurju, Veneri in Marsu. — Kdo?

Kdo je atomski fizik (na sliki)? — Bil je sodelavec Irène Curie; plod njunih skupnih raziskav je nov kemični element lantan. Vedno si je želel svobodnega znanstvenega ustvarjanja. Kot revolucionar je bil že pred drugo svetovno vojno sprejet v KPJ. Partizanom se je pridružil leta 1941. Bil je tudi član AVNOJ. Po vojni je sodeloval s sovjetskimi fizikom Kapico.

Pognati v zrak vlak...

To je odlomek iz spominov slavnega diverzanta Ivana Hariša-Gromovnika na bojevanje v španski državljanski vojni. (Kakor skoraj vsi naši »Španci«, ki so po končani državljanski vojni ostali živi, je postal tudi Ivan Hariš eden izmed prvoborcev v vstaji jugoslovanskih narodov in s svojimi izkušnjami ogromno prispeval v boju proti okupatorjem in izdajalcem.)

»Pognati v zrak vlak, poln oboroženih vojakov, pripravljenih za fronto.« To je bil lakonski ukaz. Zdelo se mi je, da imam za sabo že več diverzij. Ukazoval sem poln zavesti, ki sta se z njo družila veselje in nestrpnost. Je diverzija že postala moja strast? Nič mi ni bilo bolj važno, nič lepše od trenutka, ko zagrmí eksplozija in ko šinejo v nebo stebri ognja in dima.

»To pot bo pa vlak dobesedno zletel v zrak,« sem si mislil, ko sem se spomnil na Ekvador. »To bo ognjemet, kakršnega si že dolgo želim.« Vso pot mi je lebdela pred očmi slika razrušene proge, raz-

bitega vlaka, kupa teles in uničenega železja. Priti do Granade je bilo mnogo bolj nevarno kot pripeljati se do centrale, ki jo je čuvalo več stražarjev. To je veliko mesto, tisti čas eden izmed sovražnih centrov, kjer je kar mrgolelo vojakov in vozil, ki so prevažala živila in strelivo. Odit v osje gnezdo in tam narediti nekaj podobnega kot v centrali — o tem je bilo moč samo sanjati brez misli na nevarnost.

Srečno smo se pritihotapili do Granade. Ker smo bili dobro poučeni, smo brez posebnih težav našli železno progo. Sicer smo tu in tam naleteli na železniško osebje, na neoborožene

moške, pa smo se jim lahko potegnili in spretno izogibali.

Hitro in brez velikih težav sem našel pripravno mesto in razporedil tovariše. Časa nismo smeli izgubljati, ker ga do prihoda vlaka ni bilo dosti, komaj kakšne pol ure. Tokrat sem prinesel s sabo tako imenovane kontaktne mine, ki se sprožijo v trenutku, ko vlak zapelje nanje; zato se je treba umakniti, brž ko so položene. To je zahtevalo tudi previdnost zaradi katere druge morebitne nevarnosti. Bili smo v mestu in bi nam prebita trda predla, če bi nas zasačili.

Niti za hip se nisem odpovedal svoji teoriji, da je treba vlak dodobra uničiti, ne pa samo poškodovati. To pa je terjalo poseben sistem, ki sem ga že imel v glavi, zato sem bil pri polaganju min zelo pazljiv in oprezen. Natančno sem moral izračunati in premeriti razdalje — šlo je za dolžino vagonov in morda za dolžino vsega vlaka. To, zadnje, je bilo samo uganj, saj bi lahko prišlo deset, lahko pa tudi nad trideset vagonov, kar bi precej spremenilo položaj. Imeti si moral občutek za to, mnoge reči pa tudi slutiti.

Ko je bilo vse pripravljeno, je manjkalo samo še nekaj minut do prihoda vlaka. Umaknili smo se, čim hitreje in čim neopazneje smo mogli. Ustavili smo se nekaj sto metrov od mesta; našli smo primeren kraj, od koder je bilo moč scela videti del proge, kjer naj bi prišlo do zaželenih katastrof.

Prikazal se je pramen dima. Zaslišali smo pisk lokomotive. Na oknih vagonov so se premikali obrisi radovednih vojakov. Kot smo bili obveščeni, je bila to velika »pošiljka« Marokancev, ki naj bi okrepili neki oslabil del Francove fronte. Ko sem spremljal z očmi vijugasto kačo, čedalje bolj bližajočo se mestu, kamor je bilo uperjeno toliko pogledov, sem bil prepričan, da ne bo nikdar prispela na določeno mesto.

Eksplozija je odjeknila — prva, druga, zadnja. Vlak je bil pretrgan na več mestih, ti ločeni deli pa so se vzpenjali, se zaletavali drug v drugega, treskali in strmoglavljali z nasipa. Mine so bile položene natančno, brez napake; dolžina vlaka in število vagonov sem bil natančno predvidel.

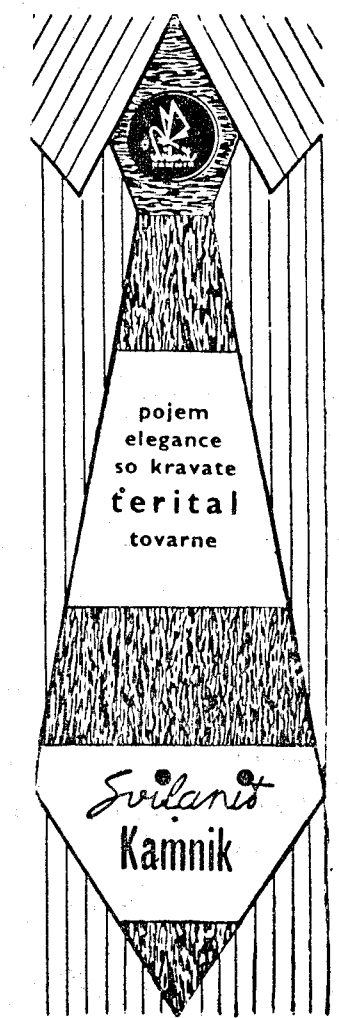
Pozneje smo zvedeli, da je bilo okrog dvesto mrtvih in nič koliko ranjenih. Za tako število se je treba včasih boriti več dni.

Tedaj pa se je zgodilo nekaj. Česar smo se najbolj bali. Previdnost je za hip popustila. Premamili nas je prizor — in smo pozabili na nevarnost, ki je vse naokrog prežala na nas. Ko je po eksploziji utihnil trušč, so nas že zavohali. Močan odred sovražnih vojakov je drvel proti mestu, kjer smo bili skriti. Še isti hip smo skočili zelo preprosto načrt: hitro se umakniti proti planinam, pri tem pa skušati preslepiti sovražnika. Tako smo puščali za sabo po nekaj tovarišev, ki so streljali, dokler ni sovražnik poiskal kritja, nato pa stekli in dohiteli ostale. Naš cilj so bile planine; dokopati se do njih je pomenilo priti na varno, ker si sovražnik ne bi

upal tja za nami. Razen tega smo bili oboroženi z ameriškim »Tompson« avtomati, kar je sovražnik občutil, pa še kako, brž ko se nam je približal.

Bili smo že daleč, ne da bi spotoma naleteli na kako novo nevarnost. Zadostovalo bi, da nam en sam odred pride nasproti, pa bi bilo po nas. Sicer smo sklenili, da bomo drago prodali svojo kožo, od česar pa ne bi prvotno nič imeli.

Gonja je trajala nekaj ur. Na srečo so bile planine blizu. Ko smo prišli tja, smo bili že precej izčrpani. Dobro, da je sovražnik prenehal z gonjo. Po diti se za volkovi po planini ni bilo niti lahko niti varno.

ZGODOVINSKA BRZOJAVKA

Antoniju Djuroviću, 71-letnemu mornarju, doma iz Prčnja pri Kotoru, ki je v svoji dolgoletni burni mornarski karieri desetkrat objadral zemljo, je najbolj v spominu sodelovanje v znanem uporu mornarjev na avstro-ogerskih vojnih ladjah v Boki Kotorski 1918. Tedaj je bil Djurović radiotelegrafist na uporni ladiji »Sankt Georg«.

Kot sodelavcu te akcije je pripadla Antoniju Djuroviću čast, da je prvi in edini sporočil svetu vest o uporu, ki je izbruhnil najprej na vojni ladiji »Sankt

Georg«. Bilo je namreč dogovorjeno, da bodo s te ladje s topovskim strelom dali znak za začetek upora. Topovski strel je bil dani. februarja 1918. leta ob 12. uri.

»Ko je z ladje »Sankt Georg« odjeknil alarmni strel, so bili oficirji v menzi, kontraadmiral Alexander Hanza pa v svoji kabini,« pripoveduje Djurović. »Mornarji so vdrl v skladišče orožja in streliva, se oborožili in vzklizali.« »Hočemo mir — proč z vojno!« Ko so izobesili rdečo zastavo, so zapeli marse-

jezo v sedmih jezikih. Z obrazov upornikov je bilo videti, da je to njihova pesem, pesem revolucije in da nikoli prej nobene pesmi niso peli s takim zanosom kot prav tedaj marsejezo. V tem času so na matični ladiji »Gea« mornarji prav tako začeli akcijo točno v dogovorjenem času. Izobesili so rdečo zastavo in vsi poskusi oficirjev, da bi preprečili upor, so bili zaman. Kmalu nato so zaprli oficirje na ladiji »Sankt Georg« pa tudi admirala Hanza. Tudi na drugih ladjah so se odigrali podobni prizori, toda mnogokje so kolebali in niso bili odločni. Tako je, na primer, rušilec »Zeppel« pretil, da bo s še dvema nemškima podmornicama začel streljati proti vojni ladiji »Sankt Georg«, toda od tega ni prišlo. Znano je, da zaradi slabe organizacije upora bil le-ta zatrt 3. februarja ob 12. uri in da so množično zapirali mornarje. Okoli 800 mornarjev so zaprli v trdnjavo in v podzemne hodnike v trdnjavah, 40 pa so jih postavili pred naglo sodišče, od katerih so štiri obsodili na smrt z ustrelitvijo: Ohsa Františka Raša in tri Jugoslovane: Mateja Brničevića, Jerka Šižgorića in Antona Grabarja. Ustrelili so jih 11. februarja 1918 v Kotoru.

»Ko sem jaz s pomočjo radijske zveze pošiljal brzojavke o uporu v Moskvo in v Rim, je moj tovariš Deved kamufilirano moje brzojavke s svojo radijsko postajo,« je pripovedoval Djurović.

Ta brzojavka je imela po Djurovićevih besedah naslednjo vsebino: »V imenu mornariškega sveta upornih mornarjev vojne mornarice, stacionirane v Boki Kotorski, je sklenjeno, da se predamo zaveznikom.«

Brzojavka je namreč morala obvestiti zaveznike, da se je začel upor mornarjev in da uporniki pričakujejo zavezniško pomoč. »Zak,« zatrjuje Djurović, so nam samo iz Rima, potrdili, da so prejeli brzojavko.

V. R.

Proga
PREHRAMBENA INDUSTRIJA PORTOROŽ

Odkupni oddelek, Portorož št. 95

Za nabiralce zdravilnih zelišč!

V mesecu avgustu in septembru vam priporočamo nabiranje naslednjih zdravilnih zelišč:

CVETJE: močvirskega odslaka, bele detelje, rdeče detelje, slezinovca.

LISTJE: jetrnika, tučnice, robide, maline, bršljana, borovnice, ozko listni trpotec, rdeče jagode, čreha, melise, regrata, kraskega setraja.

RASTLINE: skržolce, rumene jakote, dobre misli, pičji breslek, gladišnik, črnobine, zdravilni jetrnik, melise, gozdne kreše, grenke detelje, taužent rože, vinske vitice, smetlike, kromonice, svetene, žaltovine in zlate rože.

KORENINE: baldrijana (spajke), malega divjega janeža, velikega divjega janeža, pastinaka, potrošnika (cikorijska), gozdnega korena, črnobine, kompave ali bodeče neže, koptinika z rastlino, sladke tace in svetene.

PLODOVI: jereblike, čistilne krhlike, česmina, kumine, bezga.

LUBJE MLADEGA HRASTA IN DIVJEGA OREHA
PLANINSKI MAH

RAZNO: vršički gloga in romolj kukavice.

Zgoraj navedena zdravilna zelišča plačujemo nabiralcem vsako količino po dnevnih cenah.

Za točnejša navodila in jasnila ter cene se obrnite na svoje kmetijske zadruge ali na našo najbližjo odkupno postajo.

Naše odkupne postaje se nahajajo v:

Mostu na Soči

Novem mestu

Središču ob Dravi

Ljubljani, Prečna ul. 4

Gradišču pri Kozini, p. Obrov.

Vsa pojasnila pa lahko dobite tudi pri našem odkupnem oddelku v Portorožu št. 95.

Z nabiranjem zdravilnih zelišč si lahko ustvarite celosten dodatni zaslužek. Nabirajte samo tista zelišča, ki jih dobro poznate, da ne boste našli zamani!

NE ZAMUDITE NABIRATI SVEŽIH GOB JURČKOV. ODKUPUJEMO TUDI SUHE GIBE PO ZELO UGODNIH CENAH.

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze »druženj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišej CJP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev (zdravila 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 10 N. par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj. p. predal 598-XI, ali na »ekvini račun pri Narodni banki 501-8-29« — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Marin Getaldić
2. Jožef Stefan
3. Milutin Milanković
4. Pavle Savič